

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

ΠΟΘΕΝ Η ΜΥΣΤΙΚΟΦΟΒΙΑ

ΤΟΥ

Κ. ΣΠ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΥ;

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

ΙΑΚ. ΠΟΛΥΛΑ.

... αίνεων αινητά, μομ-
φών δ' ἐπισπειρών ἀλιτροίς.
(Πίνδαρος).

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΡΜΗΣ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΤΕΡΖΑΚΗ.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΘΟΥΡΙΟΥ

1860.

σω τὰ χαρακτηριστικά τῆς Ἑλληνικότητος συγκεντρωμένα εἰς τὰ ἔρωτικά ἔλεγεια ἐνὸς ἀοιδοῦ τῆς Ἰωνίας, τοῦ ὁποίου τὰ λείψανα πρέπει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ στολίσουν κάθε ἑλληνικὸ σχολεῖο, μήπως ὁ διδάσκαλος προκαλέσῃ τὴν ὀργὴν κἀνενὸς νέου Ἀλκιβιάδη.

« Συνέλαβον ἐκ τῆς συμφώνου μαρτυρίας (;) τῶν ἀρχαίων περὶ ἀκαριαίας (;) διαδόσεως καὶ περὶ δημοτικότητος (;) τῶν ἑπῶν τοῦ Κολοφώνιου, συνέλαβον » γράφει ὁ Κ. Ζ. μὲ χαριτωμένην ἀπλοήθεια « οὐκ οἶδ' ὅπως, τὴν ἰδέαν, ὅτι ὑπὲρ πάντα ἄλλον λυρικὸν ὁ Μίμνερμος ἐνεβάτευσε εἰς τὰς ψυχικὰς τοῦ Ἑλλήνου διαθέσεις, ὅτι οὗτος διὰ μολπῶν ἐπιτηδείων, ἀκριβέστερον παρὰ πάντα ἄλλον τῆς ἐποχῆς του, ἐξέφρασε τὴν φύσιν, τὰς βροπὰς, καὶ τὸ ἦθος τῆς ὅλης ἑλληνικῆς γενεᾶς » καὶ ἀπὸ τὴν λυρικὴν αὐτοῦ εὐαισθησίαν ἐξάγει ὅτι « ὁ γέλως δὲν εἶναι σύνθετος γνώρισμα τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ Ἑλλήνου· γελᾷ, ὡς ἄν τις εἴποι, ξέναις παρειαῖς, » καὶ ὅτι ὁ Ἕλληνας « ἐφίλησεν ἀνέκαθεν καὶ ἐξ ἰδίας προαιρέσεως τὴν σκεπτικὴν μελαγχολίαν κ.τ.λ. κ.τ.λ. » Εἰς τὸ φῶς ἐκείνης τῆς ἰδέας χρεωστεῖται ἡ ἄλλη σημαντικὴ πραγματικὴ ἀνακάλυψις ὅτι ὁ Μίμνερμος ἦτον « κεκλημένος νὰ εἰσαγάγῃ δεινὴν ἐν τῇ λυρικῇ » τῆς Ἑλλάδος μεταβολήν », καὶ ἐπομένως, συμπεραίνομεν ἡμεῖς, ἡ παθητικὴ μελαγχολία καὶ ἡ ἔρωτικὴ τρυφερότης τοῦ μελοποιοῦ τῆς Κολοφῶνος ἐτόνισαν τὴν σοβαρὴν καὶ ὑψηλὴν λύρα τοῦ Στρησιχόρου, τοῦ Πινδάρου καὶ τοῦ Σιμωνίδου. Ἀλλὰ οὗτοι, καὶ ὅσοι τοὺς ὁμοίασαν, κινδυνεύουν νὰ ξεγραφθοῦν ἀπὸ τὴν νέα τῆς Ἑλληνικότητος εἰκόνα, τὴν ὁποίαν ἐμόρφωσεν ὁ καλὸς τυχοῦς τῶν ἱστορικῶν ἀποκρῦφων εὐρετής, — ὅπως κινδυνεύει νὰ κηρυχθῇ μὴ ἑλληνικὴ ἡ κοινωνία [τῶν Ἀθηναίων, ἂν δὲν ἀποδειχθῇ ὅτι εἶχαν δανεικὰ πρόσωπα ξεκαρδιζόμενοι ἀπὸ τὰ γέλια εἰς τὰ δράματα τοῦ Ἀριστοφάνου καὶ τῶν ἑκατὸν κωμωδοποιῶν ὁποῦ τὸν προηγήθησαν καὶ τὸν ἀκολούθησαν. Ἀλλὰ τὸ « φιλόθρηνον », τὸ γνώρισμα αὐτὸ τῆς Ἑλληνικῆς γενεᾶς ἀπὸ τὸν Δευκαλιῶνα ἕως τὴ συντελεία τοῦ αἰῶνος, δὲν μαρτυρεῖται ἀπλῶς ἀπὸ τὸν

ποιητικὸν χαραχτῆρα τοῦ Λιγυάδου — τὸ « σύνοφρον » τῆς προτομῆς τοῦ Πλάτωνος, τὸ σοβαρὸν τῆς ἀρχαίας πλαστικῆς (τὰ ὁποῖα ἡ νεοφανὴς ψυχολογία ἀποδίδει εἰς τὸ « φιλόδακρυ »)· ὁ περὶ θεωρικῶν χρημάτων νόμος (τὸ « φιλοθέαμον » ὑποθέτει ἀναγκαίως τὸ « φιλόθρηνον »)· ἡ βιογραφία τοῦ Τραγῶδω (α), ὁποῦ μ' ὄλον ὅτι σύνθετο, ὡς ὅλοι γνωρίζουν, ἀπὸ τὸ ἀεῖδω, ὅμως ἔχει « διάφορον » τὴν παραγωγὴν, τὴν ἱστορίαν, καὶ τὴν σημασίαν », καὶ ἐπομένως πρέπει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ λησμονηθῇ εἰς τὰ ἐγχειρίδια τῆς λογικῆς ὡς τὸ μόνον παράδειγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ εἰδικὴ ἰδέα δὲν σώζει οὔτε μόριο τῆς γενικῆς· τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἡ ἱεροπραξία (λ. χ. ἡ « δραματικωτάτη (!) τῆς Εὐχαριστίας πομπῆς »)· τελοσπάντων τὰ μεσαιωνικὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα, μ' ὄλον ὅτι ἴχνος αὐτῶν δὲν σώζεται ἀλλοῦ παρὰ εἰς τὴ γνώμη τοῦ Κ. Ζ., ὅμως ἡ μαγικὴ ἱστορικὴ ἐποπτεία τὰ ξανασταίνει, καὶ τὰ θεωρεῖ τόσο καθαρὰ (σελ. 25 — 28), ὥστε τὰ θέτει ὡς ἀρχέτυπα, πρὸς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ συμμορφώνεται πιστὰ τῶν νέων Ἑλλήνων ἡ ποίησις· ἰδοὺ ποίαις εἶναι ἡ ἀχτίνες, ὅθεν ἄστραψε τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ἡ ἀντανάκλασις μέσα εἰς τὸν σκοτεινὸν θάλαμο τοῦ βυζαντινοῦ ἱστοριογράφου (β).

(α) Ὁ Κ. Ζ. μᾶς δίνει τὴν εἰδησιὴν ὅτι ἀῆγαγεν ἦδη εἰς αἴσιον τέλος διτομον συγγραφὴν περὶ συγγενείας ἀρχαίων Ἑλληνικῶν καὶ νεολατινικῶν διαλέκτων — ἐνθυμίζομεν τοῦ Κ. Ζ., ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ ῥῆμα Capito, νὰ τὸ ἀποδώσῃ τῆς λατινικῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν, ἴσως ἐξ ἀπροσεξίας, τοῦ ἔτυχε νὰ τὸ ἐξαιρέσῃ.

(β) Ὁ Κ. Ζ. ὁ ὁποῖος, ὡς θέλει ἰδοῦμε, συσταίνει πολὺ τὴν πραγματικότητά εἰς τὴν ποίησιν, δὲν ἔχει ἀνάγκην αὐτῆς εἰς τὴν ἱστορίαν· λ. χ. ὅπως θεμελιώσῃ μίαν περὶ τῆς ἀρχαίας λυρικῆς θεωρίας του (σελ. 21 — 22) ὑποθέτει, ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, εἰς τὸν λόγον του πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἐπομάρτυρεται, « καὶ ἐὰν ὀνομαστὴ δὲν ἀναφέρει τοῦλάχιστον ἀνιτίτεται τὸν Ὀρφέα, τὸν Εὐμολπον, καὶ τὸν Μουσαῖον » — καὶ ἀγνοεῖ, ἢ δὲν θέλει νὰ παραδεχθῇ, ὅτι τὸ ἡμίστιχον ἐκεῖνο ὁποῦ ἀναφέρει ὁ Ἀπόστολος (Πράξ. Ἀποστ. Κεφ. ιζ'. 28.) τὸ ἐξῆς· τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμὲν, εἶναι ἀπὸ τὰ φαινόμενα τοῦ Ἀράτου, — ὅθεν ἡ ἀξίωση μάλιστα ἐκείνην περίστασιν » διαλύεται, ἀφίοντάς μέγα χάσμα εἰς τὴν θεωρίαν του. Ἀλλὰ ὁ Κ. Ζ. δὲν θέλει δειλιάσῃ δι' αὐτό· καθὼς ἤθελε νὰ πλάσῃ θεωρίαν, ἤθελε νὰ ταῖς ξεκάμῃ, ἀπαράλλαχτα ὅπως περιγράφεται ἀπὸ αὐ-

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

Ἀμφιβάλλω πολὺ ἐὰν αὐτὴ ἡ θεωρία, ὅπου ὁ ἄκρος τῆς ἀνθρωπότητος τύπος παράσταίνεται μονομερῆς καὶ κολοβωμένος, θέλει ποτὲ ἀντικαταστήσῃ τὴν κοινὴν περὶ Ἑλληνικότητος γνώμην, ἡ ὁποία εἶναι τόσο γενικὴ, ὥστε θεωρεῖται ἤδη ἀλήθεια ὁμολογούμενη. Ἡ κοινὴ αὐτὴ γνώμη εὐρίσκεται μὲ θαυμαστὴ καθαρότητα διατυπώμενη εἰς τὸ ἐξῆς χωρίον· καὶ τὸ ἀναφέρω, διότι σκοπὸς αὐτῶν μου τῶν παρατηρήσεων, μεταξὺ τῶν ἄλλων, εἶναι νὰ τιμωρήσω τὴν ἀυθάδεια τῆς πρωτοτυπομανίας, ἡ ὁποία δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀθλίαν ἐπίδειξι. «Τὰ κυριώτερα προτερήματα τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἡ καθαρότης, ἡ ἡσυχία, καὶ ἡ σεμνοπρέπεια, προτερήματα τὰ ὁποῖα φαίνονται εἰς ὅλα τὰ γνήσια ἑλληνικὰ ἔργα. Ἡ καθαρότης ἀπομακρύνει ἀπ' αὐτὰ ὅ,τι μετέχει τοῦ σκοτεινοῦ, τοῦ μελαγχολικοῦ, τοῦ ἀγρίου, τοῦ συγκεχυμένου· ἀπὸ τῆς ἡσυχίας πηγάζει ἐκείνη ἡ ἀπουσία τῆς βαρυψυχίας, ἐκείνη ἡ σταθερότης καὶ μέσα εἰς τὰ πλέον τρομαχτικὰ δυστυχήματα, καὶ ἐκείνη ἡ γλυκεῖα γαλήνη, ὅπου ἰδιαιτέρως χαρακτηρίζουν τὰ ἐπικά καὶ λυρικά, καὶ δὲν λείπουν οὔτε εἰς αὐτὰ τὰ τραγικὰ τῶν Ἑλλήνων

τὸν Ὀμηρος (σελ. 11), ὁ ὁποῖος «ὅταν στρέψῃς καὶ μεταστρέψῃς αὐτὰ (τὰ νεύρα) ὡς φαντασίας του) πανταχόθεν ἀπιδισθῆ (!) τῆς παραστάσεως, τότε ἢ εὐτράπελος καγχάζων ἐκφωνεῖ πρὸς τὸ πλῆθος· Ἰδοὺ πῶς μεταβάλλονται οἱ θεοί! Στρεπτοὶ θεοὶ τε καὶ αὐτοί» Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι ὁ Κ. Ζ. δὲν γελᾷ καὶ δὲν ἀπιδιάζει αὐτὸς, ἀλλὰ ὁ κόσμος.

Χρειαστῶ νὰ παρατηρήσω καὶ τοῦτο ὅτι ὁ Κ. Ζ. δὲν εὐχαριστήθηκε νὰ κωμωδίῃ τὸν Ὀμηρὸν, ἀλλὰ ἐστρέβλωσε καὶ τὸ νόημα, καὶ τὴ γλῶσσαν, καὶ τὸ μέτρο τοῦ ἀναφερομένου ἑμιστίχου Στρεπτοὶ θεοὶ τε καὶ αὐτοί (Ἰλ. Ι. 497.)

Ἄλλως, τὸ περὶ Ὀμήρου ἐλεεινὸν σκιαγράφημα εἶναι κακὰ ἀντιγραμμένο ἀπὸ τὸ ἐξῆς ἀλλόκοτον χωρίον.

Ainsi Homère, plein de foi au dogme intime des religions se joue des symboles devenus superstitieux populaires. On peut se le représenter riant, du haut de son génie, de toutes ces idoles qu'il fait parler et agir (Homère et la Philosophie grecque par L. A. Binant dans la Revue des deux Mondes Vol XXV. Mars. 1844.)

» ἀρισουργήματα. Ἡ σεμνοπρέπεια τελοσπάντων, ὡς ἡ Νέμεσις, μου φαίνεται τῶν χαρακτηριστικῶν τὸ κυριώτερον· καὶ εἰς αὐταῖς ταῖς ἰδιότητες συνενωμέναις δύναται ν' ἀναχθῆ ἡ κοινὴ ἰδέα περὶ τῆς Ἑλληνικῆς μεγαλειότητος, ἀπλότητος, καὶ ἀξιοπρεπείας» (α).

Καὶ τῶντι, εἰς τὴ σκέπη τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτονομίας, τὸ εὐτυχέστερον γένος τοῦ κόσμου ἐδυνάθηκε εὐκολὰ νὰ ἀναπτύξῃ συγχρόνως ὅλα τὰ πλούσια ἠθικά του δῶρα, καὶ τὰ ἔργα του δείχνουν τὸ σπάνιον συγκέραςμα τοῦ λόγου, τοῦ αἰσθήματος, καὶ τῆς αἰσθήσεως, τὰ ὁποῖα ἀμοιβαίως περιοριζόμενα ἀποτελοῦν τὴν ἀρμονίαν ἐκείνη, πρὸς τὴν ὁποία συμφωνεῖ θαυμαστὰ ἡ γαλήνη καὶ ἡ τερπνὴ λαμπρότης τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ. Ζηλωτὴ ἰσοφροπία, ἡ ὁποία, εἰς τὴν ποίησι, ἄρχισε νὰ ξεκλίνη μὲ τὸν Εὐριπίδην, ὅπου μισόγελοις, ἀμειδῆς, καὶ σκυθρωπὸς ὠνομάσθηκε ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, καὶ ἡ ὁποία σπανίως ξαναφαίνεται εἰς τὰ ἔργα τῶν Λατίνων, μ' ὅλον ὅτι τῶν ἑλληνικῶν ἀπομιμήματα. Αὐτὴ ἡ ὑπερβολὴ τῆς αἰσθαντικότητος γίνεται ἐπαισθητὴ εἰς τὴν διαφορετικὴν ἐντύπωσιν ὅπου ἀφίουν εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸ ποίημα τοῦ Βιργιλίου καὶ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ σφοδρότερον πάθος μόλις ταραξεί τὴν καθαρῶτα τῆς ψυχῆς ἐπιφάνεια· ἡ ἴδια αἰσθαντικότης καὶ ἡ μελαγχολία, γλυκύτατη εἰς τὰ ἐλεγεία τῶν Λατίνων, βάφει τὰ χρονικὰ τοῦ Τακίτου, τόσο διαφορετικὰ ἀπὸ τὸ ἀτάραχο καὶ ὁμοίμορφο ἦθος τοῦ Θουκυδίδη, λαχταρίζει μέσα εἰς τὸ ζοφερὸ ποίημα τοῦ Λουκρετίου, καὶ εἰς τὴ Σάτυρα τοῦ Περσίου καὶ τοῦ Ἰουβενάλου.

Τὴν γνωσὴν ἐπιβροχὴ τῆς λατινικῆς εἰς ταῖς ἄλλαις φιλολογίαις τῆς Εὐρώπης, καὶ πρὸ πάντων τοῦ νοήματος τὴν βαθύτητα, πρὸς τὴν ὁποία κλίνει τῶν νεωτέρων ἡ ποίησι, ἔπρεπε ἴσως νὰ ἐνθυμηθῆ ὁ παραλληλιστὴς τοῦ Φωσκόλου καὶ τοῦ Σολωμοῦ, ὅταν ἠθέλησε νὰ ξεσκιάσῃ τὴν πηγὴν τοῦ μελαγχολικοῦ, ὅπου ἐπι-

(α) W. von Humboldt Briefwechsel mit Schiller. Briefe XXX.

κρατεί εἰς τὰ ποιήματα τοῦ πρώτου· ἀλλὰ τυραννεύομενος, ὡς φαίνεται, ἀπὸ τὴν ἰδέα νὰ φυλάξῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, ὡς ἀποκλειστικὴν κληρονομία του, τὴν «φιλόθρηνον δι' ἄθεσιν», δὲν ἐδίσταξε νὰ κηρύξῃ ἑλληνικὰ τὰ ἰταλικὰ ἐκεῖνα ποιήματα, διὰ τοῦτο μόνον ὅτι ἀναγνωρίζει εἰς αὐτὰ «τὸ ἑλεγειῶν ἐκεῖνο καὶ» πένθιμον τοῦ Ἑλληνικοῦ φράματος». Τί εἶναι τὸ ποίημα οἱ *Τάφοι*; «γνήσιον Ζακυνθιακῆς ἐμπαθείας μυρολόγημα, τύπος ἐξ-» ταλισμένος καὶ τελειοπεποιημένος τοῦ κατὰ πᾶσαν χώραν ἄδο-» μένου παρὰ τῶν ἡμετέρων γυναικῶν θρηνηδῆματος»· καὶ ἐξακολουθεῖ καταπατώντας τοὺς νόμους τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς γραμματικῆς· «μετάφρασον ἑλληνιστὶ τὸ ποίημα αὐτὸ, ἄ-» φελε δὲ χωρὶς ἀκροτηριάσεως, εἰ δυνατόν, καὶ ὅσας Ἰταλικὰς» εἰκόνας ὁ ποιητὴς ἐπέσπειρεν ὡς ἐκ τῆς φιλολογικῆς αὐτοῦ» πρὸς τὴν Ἰταλίαν αὐτομολίας, καὶ θέλεις ἀποδώσει πρὸς τὴν» νεοελληνικὴν ἐθρότητα τὸ ἐντελέστερον Ἑλεγειῶν τοῦ αἰῶνος,» «ἵνα μὴ εἶπω, καὶ τὸ εὐπρεπέστερον πάνθ' ὄσων πονημάτων ὁ» «Ἰταλισμὸς ἀφήρπασε πρὸς τὴν ἡμετέραν φιλολογίαν κτλ. κτλ.» Ὁ σοφὸς ἀγνωθῆτης βέβαια δὲν ἐλογάριασε ἀρκετὰ τὴν δυσκολία τοῦ θέματος μὲ τὸ ὁποῖον δελεάζει τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμία τῶν στιχουργῶν μας· πῶς δὲν ἐστοχάσθηκε ὅτι διὰ νὰ μετα-μορφωθῇ εἰς μυρολόγημα, ἢ εἰς νεοελληνικὸ ἑλεγεῖο, ὅπως αὐ-τὸς τὸ ἐννοεῖ, τὸ ἄσμα τοῦ Φωσκόλου, πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ἀφαιρεθῇ ὅλο τὸ προοίμιο (1—50), ὅπου ἡ *ἰταλικαῖς* ἢ καλῆ-τερα ἢ ποιητικαῖς εἰκόνες στολίζουν νοήματα ὀλίγον τι ἀντι-χριστιανικά· ἢ πρὸς τὴν Μοῦσαν Θεαλίαν ἀποστροφή (ς. 54—90), εἰς τὴν ὁποίαν ὑμνεῖται ὁ Παρίνης, καὶ σατυρικῶς ἐλέγχεται ἡ ἀχαριστία τῶν συμπατριωτῶν του· τὸ ἐξῆς τεμάχιον (91—130) ὅπου ὁ ποιητὴς διδακτικῶς ἐξάγει ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῆς ἀρχαϊότητος καὶ τῶν νεωτέρων ποῖος ὁ σκοπὸς τῶν μνημάτων, καὶ πάλιν σατυρικῶς μαστίζει τὴν δουλοπρέπεια τῶν εὐγενῶν καὶ λογίων τῆς Ἰταλίας, καὶ ὀνομάζει τὸ ποίημά του *φιλελεύθερον ἄσμα*· τὸ ἄλλο (ς. 131—212), ὅπου μὲ τὰ ζωηρότερα χρώμα-

τα τοῦ *λυρικοῦ* ἐνθουσιασμοῦ φανερόναι πῶς ἀπὸ τὰ νεκρικὰ μνημεῖα ὑψωμένα εἰς τιμὴ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἐμψυχθόνται εἰς τὰ γενναῖα κατορθώματα οἱ μεταγενέστεροι· ἢ παρέκδρασε (ς. 213—225) εἰς τὴν ὁποία *λυρικῶς* καλλωπίζεται ἡ ἀρχαία ἐκεῖνη παράδοσις ὅτι ἡ θάλασσα ἄρπαξε ἀπὸ τὸν Ὀδυσσεά, κ' ἔφερε ἀπάνου ἔς τὸν τάφο τοῦ Αἴαντος, τὰ ὄπλα τοῦ Ἀχιλλέα· καὶ τέλος πάντων ὁ νεόπλαστος ἐκεῖνος μῦθος, (ς. 226 ἕως τὸ τέλος), ὅπου τὸ ρεῦμα τοῦ λυρισμοῦ διαχύνεται εἰς τὸ πλά-τος τῆς ἐποποιίας, κ' ἔχει σκοπὸ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ μνήμη τῆς ἀρετῆς ἐπιζῆ εἰς τὸν ἀφανισμό καὶ αὐτῶν τῶν μνημάτων, ὅτι ἀνδρῶν ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος, καὶ ὅτι ἡ ποίησι τὴν ἀνα-λαμβάνει καὶ τὴν διαιώνει μὲ τὰ πλάσματά της — ἀπομένει τοῦ ποιήματος ἡ ἐπιγραφή, τῆς ὁποίας δὲν ἀρνούμαι τὴν στενὴ συγγένεια μὲ τὰ μυρολογήματα τῶν γυναικῶν μας, ἢ ἐν γένει μὲ τὸ ἑλεγεῖο.

Καθένας βλέπει ὅτι εἰς διατριβὴν νεοελληνικῆς ποιήσεως ἢ περὶ ἰταλοῦ συγγραφέως ἐπίκρισι ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ παρά-καιρο περίσσειμα τῶν ἀτοπημάτων ὅσα περιέχει τὸ βιβλίον. Ὁ Κ. Ζ. μᾶς διδάσκει λ. χ. «ὅτι ὁ Φώσκολος ἦτον κλασικὸς μὲν» «χάριν τῆς πολιτογραφησεῶς του ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῆς Χερσο-» «νήσου, καὶ τῆς χρήσεως τῆς ἰταλίδος, Ῥωμαντικῆς δὲ κ.τ.λ.» Ἄρα ὁποῖος συγγραφεὶς ἰταλικὰ εἶναι ἐξ ἀνάγκης ὀπαδὸς τοῦ κλα-σικισμοῦ· καὶ ἐπομένως ὁ Δάντης, ὁ Πετράρχης, ὁ Ἀρίστος, ὁ Μανζώνης, καὶ ὅσοι ἄλλοι δὲν ἐμιμήθησαν τοὺς ἀρχαίους τύ-πους, πρέπει νὰ θεωρηθῶν ζῆνοι εἰς τὴν ἰταλικὴν φιλολογία. — Ἀλλὰ οὔτε κλασικὴ δύναται νὰ ὀνομασθῇ τοῦ Φωσκόλου ἢ ποίησι, μ' ὅλον ὅτι ἐπαραδέχθηκε ὡς σύμβολο τὴν ἀρχαία μυθολογία· ὁ Ῥωμαντικώτατος Σχίλλερ ἔπραξε τὸ αὐτὸ εἰς διάφορα ποιήμα-τά του. Ἴσως ὁ Φώσκολος εἶναι γνήσιος κλασικὸς εἰς ἐκεῖνα τὰ ἀπόκρυφα «Ἀνακρέοντεια», τὰ ὁποῖα κανεὶς δὲν γνωρίζει, καὶ τὰ ὁποῖα μνημονεύονται πρώτη φορὰ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ διδα-σκάλου αὐτοῦ τῆς συγκριτικῆς γραμματολογίας.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

Ἐάν ὁ Ἐπίκριτὴς ἤθελε ἐξ ἅπαντος νὰ παραθέσῃ τὸν Φώσκολο εἰς τὸν Σολωμῶ, εἶχε πρόχειρα τὰ δοκίμια τοῦ δευτέρου εἰς τὴν ἰταλικὴν ποίησι, ὅπως ἀποφασίσῃ εἰς ποῖον ἀπὸ τούτους δύο ὁμοθυμῶν φαίνεται καθαρώτερον τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα, μέσα εἰς τὴν ξένη μορφή· καὶ ἤθελε ἀναμφιβόλως δώσει τὰ πρωτεῖα τῆς ἑλληνικότητος εἰς τὰ *πέρισμα* τοῦ Φωσκόλου, καὶ ὄχι εἰς τὸ ἠρωϊκὸν ἐκεῖνο ἄσμα τοῦ Σολωμοῦ, *La Navicella Greca*, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον εἰς τὸ ἄλλο, ἢ *Σαυφῶ*, τὸ ὁποῖον αὐτὸς βέβαια συναριθμεῖ μὲ τὰ φαντασιοκοπήματα τῆς «μεταφυσικομανίας».

Διότι μὲ τὸν λύχνον αὐτὸν, ὁποῦ θρέφεται ἀπὸ τὸ καθαρώτερον ἀποστάλαγμα τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου *sentimentalismo*, μὲ τὸ ὁποῖον ἐδιάβηκε ἀσκόνταφτα τοῦ μεσαιῶνος τὰ σκοτάδια, πλησιάζει ὁ Ἐπίκριτὴς εἰς τοῦ Σολωμοῦ τὰ συγγράμματα, καὶ ἐξαίρετως εἰς ἐκεῖνα τῆς πρώτης ἐποχῆς, ἢ ὁποῖα, κατ' αὐτὸν, περιλαμβάνει τὰ *ἐλεγειακὰ* ποιήματα, εἶδος εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ποιητὴς ἦταν «ἀποκλειστικῶς» προωρισμένος. Εἰς αὐτὴν τὴν περίερον ὁ Σολωμὸς «οὔτε κλασικὸς εἶναι οὔτε ῥωμαντικὸς» εἶναι «ἀπρομελέτητος καὶ τυχαῖος» (σελ. 63) ὅθεν συμπεραίνεται ὅτι ὁ Κ. Ζ. ἀναιρεῖ εἰς ὅλους τοὺς ὅπαδους ἢ τοῦ κλασικισμοῦ ἢ τοῦ ῥωμαντισμοῦ συνάμα «τὸ τοῦ Πλάτωνος ἔνθεον» δῶρον ἀποκλειστικὸ μίᾳς τρίτης ἀνωώμου ποιητικῆς σχολῆς. Ἄλλ' ἀφίνοντας κατὰ μέρος τοὺς νεοφανεῖς ὁρισμοὺς, παρατηρῶ ὅτι εἰς τὰ κυριώτερα τῶν ποιημάτων τῆς νεότητος τοῦ Σολωμοῦ, ὄχι ὀλιγώτερον παρὰ εἰς τὰ μεταγενέστερα, λείπει μάλιστα, ἀντὶ νὰ ἐπικρατῇ, ὁ κυριώτερος χαρακτήρας τῆς ἑλεγειας, ὅπως τὴν ἐννοεῖ ὁ Ἐπίκριτὴς, (ἂν ἐνθυμηθῶμε ὅτι τύπος ἄκρος τοῦ ποιητικοῦ αὐτοῦ εἶδους, καὶ τῆς ἀληθινῆς ἑλληνικότητος, εἶναι ὁ μακαρίτης ὁ Μίμνερμος) δὲν φαίνεται ποτὲ ἡ προσωπικὴ ἐμπάθεια, ἢ μελαγχολικὴ τῆς ψυχῆς κατάστασι τοῦ ποιητῆ. Θεώρησε τὸν *θάνατο τοῦ Βοσκοῦ*, τὸν *θάνατο τῆς Ὀρφανῆς*, τὴν *Εὐρυκόμη*, καὶ θέλει εὔρησθαι ὅτι καὶ εἰς τὸν στενὸν ἐκεῖνον κύκλον ὅπου ἀναγκάζετο νὰ

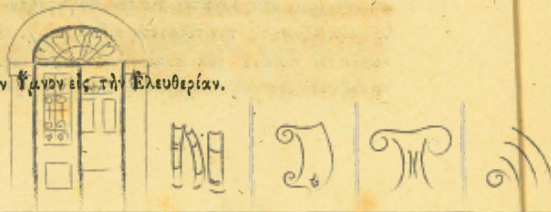
περιορισθῇ ὁ πρώτοπαιρος τῆς μητρικῆς του γλώσσῃς ποιητῆς, φαίνεται ἤδη ἡ πλαστικὴ δύναμις, ὁποῦ δὲν ἦταν προωρισμένη νὰ κρούῃ τὸ μονόχορδο τῆς ἑλεγειας, ἀλλὰ νὰ διατρέξῃ ὅλην τὴν κλίμακα τῆς ποιητικῆς ἀρμονίας. Ἀκολούθησε αὐτὸν εἰς τὸ διήγημα τῆς *Ἀγροῦλας*, καὶ θέλει θαυμάσῃ πῶς ἡ Τέχνη, θεωρῶντας τὴν ἀθωότητά καὶ τὴν ἀπλότητά τῆς παιδικῆς ἡλικίας, θεληματικῶς ἀρκεῖται εἰς τὸ νὰ τὴν ἐξικονοίῃ ἀπαράλλαχτα, ἐπειδὴ αἰσθάνεται ὅτι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ εἶναι ὡς ἓνα ἰδανικὸν εἰς τὸ ὁποῖον ἡ Τέχνη δὲν ἔχει τι νὰ προσθέσῃ. Ἀπὸ τοῦτο τὸ ποῖημα εἰς ἐκεῖνο τῆς *Γρελλῆς Μάρας* ἤδη τὸ διάστημα εἶναι μεγάλο, ὁ ποιητὴς ἤδη δείχνει τὴν λυρικὴν του δύναμι, — εὑρίσκει εἰκόνες ζωνταναῖς καὶ ἀριόδιας νὰ φανερώσουν τὴν πλέον τρομερὴν κατάστασι τῆς ψυχῆς, φαίνεται ἰκανὸς νὰ ἐκφράσῃ τὸ δεινότερον πάθος. Ἡ δεινότης αὐτῆ τοῦ πάθους τί ἔχει νὰ κάμῃ μὲ τὴν «εἰδυλλιακὴν ἀπλότητα ἣτις ὑφίσταται τὸ »κύριον προτέρημα τοῦ Σολωμοῦ»; «Εἰδυλλιον ἢ «θηλυπρέπης» στεναγμὸς» ἐλεγειοῦ εἶναι ὁ ὑψηλότεατος ἐκεῖνος θρήνος, ἢ *Φαρμακωμένη*, καὶ ἡ οὐρανοβάμων Ἰριδὴ τῆς *Μοναχῆς*, τὰ ὁποῖα ὁ Κ. Ζ. καὶ οὐσιωδῶς καὶ χρονολογικῶς (α) θέλει νὰ συναριθμήτῃ μὲ τὰ πρῶτα δοκίμια, προγενέστερα τοῦ ἴμνου, ἴσως διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἐλεγειακὴν ἀνθοδέσμη, εἰς τὴν ὁποῖα συγκεφαλαιάνεται, κατὰ τὴ γνώμη του, ὅλος ὁ Σολωμὸς;

(α) Ἡ *Φαρμακωμένη* ἐγράφηκε τὸ (1826) τρία ἔτη, καὶ ἡ *Μοναχὴ* ἔξι, (1829) μετὰ τὸν ἴμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν — (ἰδ. τὰ Προλεγόμενα τῆς Κερκυρ. Ἐκδ. Κεφ. V, VI, καὶ IX.) Ἄρα ποῖος ἀνατρέπει τὴν χρονολογικὴν ὑπόθεσιν τῶν ἔργων; οἱ ἑκδόσεις τοῦ Σολωμοῦ, ἢ τὸ ἐλεεινὸν σύστημα τοῦ Κ. Ζ.; Ἄλλως ὁ Κ. Ζ. ἐσυνήθησε εἰς τὰ χρονολογικὰ πηδύματα ὡς θέλει ἰδοῦμε παρακάτω — Τούτο μὲ ἐνθυμίζει ἓνα ἄλλο ἀναχρονισμὸν ὁποῦ ἀπάντησα εἰς τὸ βιβλίον του Σελ. 19· ὅπου σβύνονται 150 περίπου ἔτη ἀπὸ τὸν χρονολογικὸν πίνακα ὅπως ὁ τραγωδοποιὸς Ἰεζεκιὴλ ἐγγίξῃ τὴν ἐποχὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπλώσῃ τὸ χέρι, ἐὰν δυνατόν, εἰς τὸν Συγγραφέα τοῦ Χριστοῦ Πάσχο ντος, ὁ ὁποῖος ἔζησε εἰς τὸν τέταρτον αἰῶνα μ. χ. Ἰδοὺ τὸ χωρίον. α' Η Ἐξαγωγή ἢ *Ἐξομολογισμὸς* τοῦ Σολωμοῦ, μάλιστα ὡς ἔργον Ἑβραίου καὶ πρώτου Μουσεῖο Λησοῦριου.

Ὅταν ἐσύνθετε ἐκεῖνα τὰ ποιήματα ὁ ἔξοχος λυρικός δὲν εὐ-
ρίσκετο βέβαια «εἰς τὴν χαμηλὴν χώραν τοῦ Μυρολογίου καὶ τοῦ
»ἐγγχωρίου ἄσματος» οὔτε ἡ ποίησις ἐκεῖνη δύναται νὰ θεωρηθῆ
ἀπλῶς «πιστὴ, πιστοτάτη τῆς Ζακυνθιακῆς κοινωνίας ἡχώ» ὡς
θέλει νὰ τὴν παραστήσῃ ἀλλήθωρ καὶ βάσκανη Κριτικὴ, μ'
ὄλον ὅτι ὠμολόγησε ὅτι ἀντηχοῦσε καὶ ἀντηχεῖ εἰς ὄλην τὴν
Ἑλλάδα· οὔτε εἶναι γραμμένη εἰς «Ζακυνθιακὸν ἰδίωμα,» ὡς
εἶπε πολλαῖς φοραῖς ἡ τῶν Καθαρευόντων σχολή, δίχως ποτὲ νὰ
τὸ ἀποδείξῃ, καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνει ὁ Κ. Ζ., λησμονώντας ὅτι
ὀλίγαις σελίδες προτῆτερα τοῦ ἐξέφυγε ἡ ἀλήθεια ὅταν εἶπε ὅτι
ὁ Σολωμὸς «προσλαβὼν ἐπίκουρον τὴν πάγκοιρον καὶ καθο-
»μιλουμένην ἐκέρδησε τάχιστα τοῦ Πανελληνίου τὴν φιλοφρο-
»σύνην».

Ὅπισθοδρομῶ μετὸν Ἐπικριτὴν εἰς τὴν ποίησι τῶν δύο Ἵμ-
νων, εἰς τὴν μετάστασιν τοῦ Ἐλεγειογράφου πρὸς τὸν Πινδαρισ-
μόν· «(ὁ Σολωμὸς) ἔῶν οὖν χαίρειν τοὺς θηλυπρεπεῖς τοῦ Τρα-
»γουδίου στεναγμοῦς ὀρέγεται τοῦ Ἐπινικίου Ἵμνου, καὶ συν-
»τρίβων τὴν ἐλεγειακὴν του λύραν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἐλευθε-
»ρίας ἔνθους ἔκτοτε ἀνάβοᾴ· *Μὲς τὰ χόρτα τὰ λουλούδια* κτλ.»
Ἡ παρεξήγησι εἶναι ἀσυγχώρητη, ἀφοῦ μάλιστα ὁ ἴδιος ὁ ποι-
ητὴς ἐφρόντισε, εἰς μίαν σημείωσι (α) νὰ σαφηνίσῃ τὸ χωρίον
εἰς τοὺς ἀμαθεῖς τῆς σύγχρονης φιλολογίας. Πῶς ἐδύνατο ποτὲ νὰ
φαντασθῆ ὁ Κ. Ζ. ὅτι ὁ Σολωμὸς ἐννοοῦσε νὰ ἀδικήσῃ τὸν ἑαυτό
του, λέγοντας ὅτι ἄλλοτε αὐτὸς, ὡς ἄλλος Ἀνακρέων, ἢ ὡς
ὁ Χριστόπουλος, *ἐβαστοῦσε τὸ ποτῆρι εἰς τὰ χόρτα καὶ εἰς τὰ
λουλούδια*; πῶς δὲν εἶδε ὅτι ὁ ποιητὴς προβαίνει διὰ μίαν
στιγμὴν αὐτοπρόσωπος εἰς τὴ σκηνὴ ὡς ὕμνωδὸς τοῦ ἐλευθερω-
μένου ἔθνους, εἰς ἀντίθεσι τοῦ ῥαψωδοῦ ἐκεῖνου τῆς δουλείας, τὸν

(α) Ἰδ. τὴν 8,ην σημείωσιν εἰς τὸν Ἵμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν.

ὁποῖον εἶχε ἐξεικονίσει ὁ φιλέλλην καὶ φιλελεύθερος ἄγγλος ποι-
ητὴς; Ποῖος δὲν θυμᾶται τὴν λαμπρὴν ἐκεῖνην παρέκβασι;

Ἵς τὴ σκιά χεροπιασμέναις
Ἵς τὴ σκιά βλέπω κ' ἐ γ ῶ
Κρινοδάκτυλαις παρθέναις
Ὅπου κάνουνε χορό.

Ἵς τὸν χορὸ γλυκογυρίζουν
Ὡραία μάτια ἐρωτικά,
Καὶ Ἵς τὴν αὔρα κυματίζουν
Μαῦρα, δλόχρυσα, μαλλιά.

Ἡ ψυχὴ μου ἀναγαλλιάζει·
Ἵπῶς ὁ κόρφος καθεμιᾶς
Γλυκοβύζαστο ἐτοιμάζει
Γάλα ἀνδρείας κ' ἐλευθερίας.

Μὲς τὰ χόρτα τὰ λουλούδια
Τὸ ποτῆρι δὲν βαστῶ·
Φιλελεύθερα τραγούδια
Ἵσαν τὸν Πίνδαρο ἐκφωῶ.

Ἐἶναι φανερόν ὅτι εἰς τὴν ποίησι τῶν δύο Ἵμνων ὁ Ἐπι-
κριτὴς *ἐξωκεανίζεται*· (α) ἐπειδὴ θέλοντας ἐξ ἄπαντος νὰ ἐ-
φαρμόσῃ τὸν γενικὸν κανόνα, — τὸν ὁποῖον λαμβάνει ἀπὸ τὸν
Ἴωνα τοῦ Πλάτωνος, καὶ διατυπώνει μετ' ἑπιφροσύνης φιλοσοφι-

(α) Δανεῖζομαι τὴν λέξιν ἀπὸ τὸν Κ. Ζ. ἐπειδὴ ἀρμόζει εἰς τὸ προκείμενον·
τὸ ἴδιο ἐπραξε καὶ αὐτὸς (ἀλλὰ ἐστοχάσθηκε περιττὸ νὰ τὸ ὀμολογήσῃ), καὶ κἄ-
τι περισσότερο, ὅταν εἰς ταῖς Σελ. 64 65 τῆς διατριβῆς του ἐμετάφερε ἀπὸ τ'
«ἄξιοσπαργάνιστα ψελλίσματα» τὸ περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ποιητικοῦ πνεύ-
ματος τοῦ Σολωμοῦ ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν· (Πρὸς Προλεγόμενα τῆς Ἐκδό-
σεώς μου Κεφ. II §§ 4, καὶ Κεφ. IV. §§ 3.) καὶ πάλιν εἰς τὸ περὶ Ἰουλίου
Τυπάλδου ἄρθρον (Πανδώρα φύλλον 236. Σελ. 459.) τὴν ἰδέαν μετ' ὁ ἀψέλλισμα»
αὐτολεξεῖ, τὸ περὶ τῆς Σχολαστικῆς Παραδόσεως (Πρὸς Προλεγόμε-
Κεφ. III—IV).

κῆ ἀριβεία εἰς τὴν ἐξῆς πρότασι· « Ἀποκλίνουσι καὶ παρακ-
 » μάζουσιν οἱ ἔθνη (οἱ ποιηταὶ) ἔξω τῆς εἰδικῆς περιστάσεως ἐν ἧ
 » ἐμπέφυκαν (sic) » νὰ τὸν ἐφαρμόσῃ, λέγω, εἰς τὴν εἰδικὴν περι-
 » σασιν τοῦ Σολωμοῦ, δηλαδή εἰς τὴν ἐλεγειακὴν « ἰδιοσυγκρασίαν »
 του, ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ὁ « ἀποκλειστικῶς προο-
 » ρισθεὶς εἰς τὴν ἐλεγειογραφίαν » συνθέτει Ἵμνους εἰς τοὺς ὁποί-
 » ους « ὑπάρχουσι σκηναὶ τινες ἡρωϊκαί, οὕτω λαμπρῶς, οὕτω ζω-
 » γραφικῶς ἐκτεθειμέναι, ὥστε, νομίζω, οὐδεὶς τῶν ἐπὶ ὑψηλο-
 » φυῖα καὶ πρωτοτυπία θαυμάζομένων ποιητῶν ἤθελεν ἀπαξιώ-
 » σει αὐτάς. » ὁ Ἵμνογράφος « ἐναρπάζεται ὑπὸ τῆς ἐμπνεύσεως »
 μ' ὅλον ὅτι εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ποιήσεως εἶναι μετάρσιος,
 » ἐξώπιος παρὰ τὴν ἔμφυτον αὐτοῦ ῥοπήν. » Καὶ μ' ὅλον ὅτι ὁ
 Ἐπικριτὴς, κατὰ τὸ σύνθημα, δὲν διστάζει νὰ παραμορφώσῃ καὶ
 πράγματα, καὶ εἶδη, ὡς χαρακτηρίζει ὡς ἐλεγειακὸν τὸ ἡρωϊκό-
 » τατον ἐκεῖνο μέρος τοῦ Ἵμνου, τὴν ἄλωσι τῆς Τριπολιτσᾶς, ὅμως
 αἰσθάνεται ὅτι ἡ στάθμη τοῦ πένθους τοῦ ἔγεινεν ἄχρηστη, καὶ
 ἀλλάζοντας τὴ θέσι τῆς δικοβραφίας του φιλιόνεται μὲ τοὺς
 λογίους ἐκεῖνους « μανδαρίνους » (α) τῶν ὁποίων ἀλλοῦ καταδι-
 κάζει τὴν γλῶσσα, ἐνῶ κακῶς τὴν μιμεῖται. Εἰς τὴ σύνθεσι τῶν
 Ἵμνων ὁ Σολωμὸς ἐχρεωστοῦσε « ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ καταστήσῃ προ-
 » χειρότερον τὸ νόημα, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀναβιάσῃ τὴν γλῶσσαν

(α) Πρὸς τὴν 86, κν Σελ. 54. 21 καὶ ἐξῆς τοῦ βιβλίου, μὲ τὸ ἐξῆς χωρίον
 τοῦ Φωσκόλου, καὶ θέλει λάθῃ παραδειγμα σπάνιον φιλολογικῆς τιμιότητος.
 « La radice è quest' una, che la lingua italiana non fu mai parlata, che è
 lingua scritta, e null' altro, e per ciò letteraria e non popolare; e che se
 mai verrà giorno che le condizioni d' Italia la facciano lingua scritta in-
 sieme e parlata, lingua letteraria e popolare ad un tempo, allora le lettere
 e i pedanti andranno al diavolo, e i letterati non somigliaranno più a man-
 darini, e i dialetti non predomineranno nelle città capitali d' ogni pro-
 vincia, la nazione non sarà moltitudine di Chinesi, ma popolo atto ad
 intender ciò, che si scrive, e giudice di lingua e di stile; ma allora e
 non ora, e non mai prima d'allora. Foscolo lettera a Gino Capponi—1826.
 Εἰς τοῦ τῆς ἡ περιστασίαν πηθαγῶς ὁ Κ. Ζ. θέλει ἐπικαλεσθῆ τὸ ῥητόν Les
 grands esprits se rencontrent.

» εἰς ἑλληνικωτέραν περιωπήν. » Ἔως οὗτου δὲν ἀποδειχθῆ τί τὸ μὴ
 ἑλληνικὸν εἰς τὴ γλῶσσα τὴν ὁποία μεταχειρίζεται ὁ Σολωμὸς, καὶ
 ποῖος ὁ ἀληθινὸς τῆς νέας ἑλληνικότητος τύπος, ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμίσω
 τοῦ διδασκάλου ὅτι ὁ « ἀναβιασμὸς » τῆς γλῶσσας δὲν συνίστα-
 » ται ποτὲ εἰς τὴ συστηματικὴ καὶ αὐθαίρετη τροπολογία τῶν
 καταληκτικῶν καὶ συντακτικῶν αὐτῆς τύπων, ἐκεῖνων τοῦλά-
 χιστον, ὅσοι εἶναι κοινοὶ εἰς ὅλο γενικῶς τὸ ἔθνος, ὅπου τὴν
 ὁμιλεῖ, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐκλογή καὶ εἰς τὴν τεχνικὴ μὲρφοσι τῆς
 ὕλης, εἰς τὸ ὕφος τοῦ λόγου. Τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν ἐσεβάσθησαν
 καθε φιλολογίας οἱ ἀρχηγοί, εἰς ἐκεῖνα τὰ ἔθνη τοῦλάχιστον
 ὅπου ἡ φιλολογία ἀρχισε νὰ βλαστήσῃ ὅχι εἰς τὰ θερμοφυτώρια,
 ἀλλὰ εἰς τὸν ζωνφόρον ἀέρα τῆς ἐλευθερίας. Ὄθεν ἡ Ἀγγλία ἔλα-
 » βε τὸν Spencer καὶ τὸν Shakespeare, — ἡ Ἰταλία τὸν Δάντη
 καὶ τὸν Πετράρχην, (α) τῶν ὁποίων τὰ ποιήματα εἶναι τέχνης
 ἀριστουργήματα καὶ δὲν εἶναι δημοτικά, μ' ὅλον ὅτι εἰς δημο-
 » τικὴ γλῶσσα συνθεμένα. Δημοτικὴ δὲν εἶναι οὔτε ἡ ποίησι τοῦ
 Σολωμοῦ, μὴν ἐξαιρῶντας οὐδὲ τὰ πρῶτα τῆς νεότητός του δοκί-
 » μα· καὶ ἂν δὲν ἐφοβούμεν νὰ φανῶ παραπολὺ τολμηρὸς μὲ τὸ
 νὰ δώσω ἓνα μάθημα εἰς τὸν Ἐπικριτὴ τοῦ Σολωμοῦ, ἤθελε τοῦ
 δεῖξω ὅτι τὸ δημοτικὸν τραγοῦδι, ὅπως γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἀκαλ-
 » λήρη φαντασίαν, καὶ ἀπὸ τὸ ἀπλὸ αἶσθημα τοῦ ὅλου λαοῦ,
 διαφέρει οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴν ποίησι τοῦ ἐξευγενισμένου ἀτόμου,
 ὅσο δημοτικὴ καὶ ἂν ᾖ ἢ ἡ ἐξωτερικὴ τῆς ἐνέργεια. Καὶ ἂν τὸ
 « δημοτικὸν νόημα » καὶ « ἡ δημοτικὴ τέχνη » εἶναι ἀχώριστα
 ἀπὸ τῆ δημοτικῆ γλῶσσα, ἔπρεπε ὁ Ἐπικριτὴς νὰ ἀποβάλλῃ ὡς
 ἀριστοκρατικά καὶ αὐτὰ τὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ, περὶ τῶν

(α) Ὁ Κ. Ζ. μᾶς λέγει ὅτι ὁ Πετράρχης ἦτον purista. (Σελ. 65.) Οἱ συν-
 θισμένοι ἀναχρονισμοί. Εἰς τὴν ἐποχὴ τοῦ Πετράρχου ἄλλοι ἔγραφαν τὴν ὁμιλου-
 μένην, ἄλλοι τὴν λατινικὴ γλῶσσα· διὰ τοῦτο οἱ πρῶτοι ὀνομάζοντο volgari.
 Ἡ σχολὴ τῶν καθαρολόγων, ἢ τῶν καθαριστῶν (puristi) ἐγεννήθηκα πολὺ ἀργό-
 » τερα, ὡς πρόμαχος τοῦ ἐθνισμοῦ ἐναντίον τοῦ ξενισμοῦ ὅπου ἤθελε νὰ διαφείρη τὴν

ἑποίων προλέγει «ὅτι θέλουσιν ἐπιζήσει ὡς πολύτιμοι τῆς δημο-
»τικῆς ποιήσεως μαργαρίται.» Ἐπειδὴ ποῦ ἡ δημοτικότης τοῦ
νοήματος καὶ τῆς τέχνης λ. χ. εἰς τὴν ἐξῆς στροφή

Ἦτον ᾿ς τὴν ἀλαλη
Τῆ μοναξία
Στρογγυλοφέγγαρη
Φωτοχυσία,
᾿Σάν τῆ λαμπρόπλαστη
Πρωτονυχτιά.

(Ἡ Τρελλὴ Μάνα Λάμπρου ᾿Απόσπ. XIX)

καὶ εἰς τὴν ἐξῆς

Θὰ ξυπνήσῃ τὴν ὕστερην ᾿μέρα
Εἰς τὸν κόσμον ὀμπρὸς νὰ κριθῆ,
Καὶ, ᾿ς τὸν Πλάστη κινῶντας μὲ σέβας
Τὰ λευκά της τὰ χέρια, θὰ ᾿πῆ

»Κύττα μέσα ᾿ς τὰ σπλάχνα μου, Πλάστη!
»Τὰ φαρμάκωσα, ἀλήθεια, ἡ πικρὴ,
»Καὶ μοῦ ᾿εγγῆκε ὄχ τὸ νοῦ μου, Πατέρα!
»Ποῦ πλασμένα μοῦ τά ᾿χεσ ἐσύ.

»Ὅμως κύττα ᾿ς τὰ σπλάχνα μου μέσα,
»Ποῦ τὸ κρίμα τους κλαίνει, καὶ πῆς,
»Πῆς τοῦ κόσμου ποῦ φώναξε τόσα,
»Ἐδῶ μέσα ἂν ᾿ῆν ᾿λλαις πληγαῖς.

(Ἡ Φαρμακωμένη.)

καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τεμάχιον τῆς *Μοναχῆς* (ἡ ὁποία δὲν ἔνοῶ
πῶς ἐξέφυγε τὴν καταδίκη τῆς «μεταφυσικομανίας»)

Τὰ κόκκαλα ἐβαρέθησαν
᾿Σ τὸ μνήμα καρτερῶντας,
Καὶ τρίζουνε ἀκατάπαυτα

Τὴν Κρίσι ἀναζητῶντας·
Ἐύπνα, ἀδελφὴ! τῆ Σάλπιγγα
Τὴν ὕστερη ἀγροικῶ.

Τὰ μάτια της ἀστράψανε
Τοῦ τάφου ἀπὸ τὴν κλίνη·
Κύττα! πετιέται δλόχαρη,
Καὶ μὲς τὸ λάκκο ἀφίνει
Τοὺς μῆσχους τοῦ Μαϊάπριλου,
Ποῦ δὲν ὑπάρχει πλειό.

Καὶ πάλιν ποῦ ἡ δημοτικότης τοῦ νοήματος εἰς τὴν ἐξῆς στροφή

᾿Σ τῶν Ψαρῶν τὴν δλόμαυρη βράχη
Περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη,
Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια,
Καὶ ᾿ς τὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
Γεναμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
Ποῦ ᾿χαν μείνει ᾿ς τὴν ἐρημηγῆ.

Βέβαια τὸ ὕψος τῆς τέχνης καὶ τοῦ νοήματος δύναται νὰ
συμβιβασθῆ μὲ τὴν δημοτικότητα τῆς γλώσσας, καὶ περὶ τούτου
ἔχομε πολλὰ τὰ παραδείγματα καὶ εἰς ταῖς ξέναις φιλολογίαις·
ἀρκοῦμαι εἰς ἓνα μόνον τοῦ δημοτικωτάτου τῆς Γαλλίας λυρι-
κοῦ· τί δημοτικώτερον ἐνταυτῷ καὶ ὑψηλότερον ἀπὸ τὸ ἐξῆς
χωρίον·

Mais dans nos murs fondrait l' Europe entière,
Qu' au prompt départ de vingt peuples rivaux
La Liberté naitrait de la poussière
Qu' emporteraient les pieds de leur chevaux.

(Béranger. Les Tombeaux de Juillet. 1832).

Ὅχι, τὴν δημοτικότητα δὲν χρεωστεῖ νὰ τὴν ζητήσῃ δουλο-
πρεπῶς ὁ ἔθνικὸς ποιητὴς, περιοριζόμενος εἰς τὴν «ἐποψιν τῶν

»συνήθων καὶ χρεωδεστέρων ἀντικειμένων» (α) εἰς «τὰ πρό-
 »χειρα νοήματα», ἀλλὰ πρέπει νὰ τὴν ἐπιτύχη ἐλεύθερα, μὲ
 τὴ δύναμι τῆς φαντασίας, τοῦ αἰσθήματος, τῆς ρυθμικῆς ἀρμο-
 νίας, μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ζωντανῆς φωνῆς, κατασκευάζοντας ἕνα
 κοινὸ στοιχεῖον, ὅπου ὁ ποιητικὸς νοῦς συναπαντᾶται μὲ τοῦ
 ἔθνους τὴ συνείδησι, ὅχι βέβαια τοῦ ἐξαχρειωμένου ὄχλου, ἀλλὰ
 τοῦ πλέον ἐκλεκτοῦ μέρους τῆς κοινωνίας. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Τέ-
 χνη ἐκπληρῶνει τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν της, «ἐξυπνῶντας τὴν
 »δύναμι τῶν σκοτεινῶν αἰσθημάτων — ποῦ θαυμαστά ἐκoi-
 »μούντανε μὲς τῆς καρδίας τὰ βάθη». (Schiller).

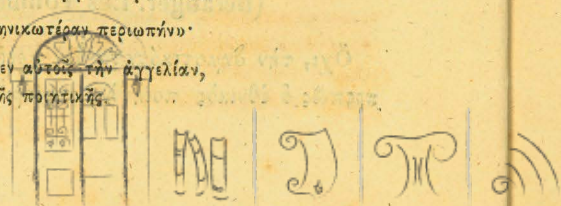
Τὴν ἀπλότητα αὐτὴν τῆς ποιητικῆς μορφῆς, μέσα εἰς τὴν δ-
 ποία κρύβεται τὸ βάθος τοῦ νοήματος, ἐννοῦσε ὁ Σολωμὸς ὅ-
 ταν ἐσυμβούλευε τὸν ἑαυτοῦ «ἄς ἐργάζεται (τὸ ποίημα) ἀ-
 »διάκοπα γιὰ τὴν ἀληθινὴν οὐσία, ἀλλὰ εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ
 »τὸ καταλάβουν εἰμῆ οἱ νόες οἱ γυμνασμένοι καὶ βαθεῖς»· ὁ ποιη-
 τῆς δὲν ἤθελε νὰ ἦναι ἀκατανόητος εἰς τὸ πλῆθος (ἀνοησία τὴν
 ὅποια τοῦ ἀποδίδει ὁ Κ. Ζ.), ἀλλ' ἀπόβλεπε εἰς ἐκείνην τὴν λε-
 πτότητα τῆς τέχνης, τὴν ὅποια προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχη ὁ ἀλη-
 θινὸς καλλιτέχνης, ὥστε, ἐνῶ τὰ πλάσματά του ἐνεργοῦν εἰς τὸ
 αἶσθημα καὶ εἰς τὴ φαντασία τοῦ πλῆθους, ἡ καλλιτεχνικὴ ἐρ-
 γασία νὰ μὴ ἦναι φανερὴ παρὰ εἰς τὰ πνεύματα τὰ γυμνα-
 σμένα νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὴν πνευματικὴν οὐσίαν καὶ εἰς τοὺς λό-
 γους τῆς τέχνης. Ὁ ἀληθινὸς ποιητῆς εἶναι ἐκεῖνος περὶ τοῦ ὁ-
 ποίου δύναται νὰ εἰπωθῇ ὅτι περὶ Ὀμήρου εἶπε ἕνας ἀρχαῖος·

(α) Ἡ φυσικὴ καλαισθησία προλαμβάνει πάντοτε τὰ καλολογικὰ συστήματα. Ὁ
 Βόθης, λ. χ. αὐτοδίδακτος τῆς Ζακύνθου Ποιητῆς ἐφάρμοξε ἀξιολογᾶ τὴν θεωρίαν
 τοῦ Κ. Ζ. εἰς ἕνα ἔθνον τὸν Ἕμνον διὰ τὸ πρόχειρο νόημα περίφημος
 εἶναι ὁ ἕξής στίχος·

Καὶ ἕνας γουρουνόσοκός σου φερε τὰ μαντάτα.

Ἄναβιβασε τὴν γλῶσσαν αἰεὶ ἑλληνικωτέραν περιωπὴν·

Καὶ ὑπερβόσ τις ἤνεγκεν αὐτοῖς τὴν ἀγγελίαν,
 κ' ἔχεις τὸ ἀρχέτυπο τῆς νελληνικῆς ποιητικῆς.

«μέσος καὶ ὕστατος καὶ πρῶτος παντὶ παιδί καὶ ἀνδρὶ καὶ γέ-
 »ροντι· τοσοῦτον ἀφ' αὐτοῦ διδοὺς ὅσον ἕκαστος δύναται λα-
 »βεῖν».

Αὐτὴ ἦταν ἡ ποιητικὴ τοῦ Σολωμοῦ διάθεσις, ἐναντίον τῆς
 ὁποίας προφέρει ὁ Κ. Ζ. φιλολογικὴν βλασφημίαν ὅταν ἀγα-
 νακτεῖ διότι ὁ ποιητῆς τοῦ Ἕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν ἀπομα-
 κρύνθηκε ἀπὸ τὸ ὕφος «τοῦ χυδαίου αὐτοσχεδιαστοῦ τῆς Το-
 »σκάνης καὶ τῆς Νεαπόλεως»! Ἀλλὰ δὲν ἀδικεῖ ὀλιγώτερο τὸ
 ἔθνος ὅταν λέγῃ ὅτι ὁ Σολωμὸς χρεωστῆ τὴν φήμην καὶ τὴν δη-
 μοτικότητά του, ὅχι εἰς τὸν Ἕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, ἀλλὰ
 εἰς τὰ ἐλεγεία τῆς νεότητός του! Εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτὴν ἀ-
 κρίθειαν ἀφίνω νὰ ἀπαντήσῃ τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων, καὶ
 μεταβαίῃ νὰ λύσῃ τὰ μάγια τοῦ Μυστικισμοῦ, ὅπου χαρακτη-
 ρίζει, κατὰ τὸν Κ. Ζ. τὴν τρίτην «ποιητικὴν φάσιν» εἰς τὴν
 ὁποίαν ἐγράφησαν ὁ Λάμπρος καὶ τὰ ἐπίλοιπα ποιήματα
 τοῦ Σολωμοῦ.

Φοβοῦμαι ὅτι ὅλο τὸ μυστικὸ ὑπάρχει εἰς τὸ πνεῦμα καὶ εἰς
 τὴν καρδίαν τοῦ Κριτικοῦ. Εἶδαμε ὅτι ἡ ποιητικὴ «ἰδιοσυγκρα-
 »σία» ἐκείνη, ἡ ὅποια ἐκαταδίκαζε τὸν ποιητὴν ἀποκλειστικῶς
 εἰς τὴν ἐλεγειογραφίαν (ὁποῖαν τὴν ἐννοεῖ ὁ Κ. Ζ.), δὲν τὸν ἐμπό-
 δισεν ὅμως νὰ «μεταστῇ» εἰς τὴν ὑψηλότερη σφαῖρα τοῦ λυρισμοῦ·
 ἡ αὐτὴ ἰδιοσυγκρασία τῶρα, εἰς τὴν τρίτην ἐποχὴν, τὸν ἀφίνει
 «ν' ἀποστατήσῃ» εἰς τὴν ἐπικότητα. Ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Λάμ-
 πρου «ἐξάγεται ὅτι ἡ φαντασία του, καὶ τοι φύσει λυρικὴ, ὅμως
 »δὲν ἦτο καὶ ἐπικότητος ἀνεπίδεκτος· ὅτι ὁ ποιητῆς οἶκοθεν
 »ἐγίνωσκε καὶ αὐτοδιδάκτως τὴν λαμπρὰν καὶ δυσμίμητον τέ-
 »χνην τοῦ δοῦναι τῷ μύθῳ ἱστορικὴν οὐσίαν, σχῆμα ἐπικόν, βη-
 »ματισμὸν δραματικόν, θελκτικὴν εἰκονικότητα, τέχνην, ἣν ἐν
 »παρενθέσει, (α) ἢ παρείδον οἱ μαθηταὶ του, ἢ ἀτελεσφορῶτως

(α) Ἡ παρένθεσις ἴσως περιέχει μίαν ἐξομολόγησιν, ἡ ὅποια, ἂν ἦταν ἑξέστην,
 πιθανῶς ἤθελε μὲ κάμη νὰ σεβασθῇ τὴν ἐπαινετὴν μετάνοιαν τοῦ ἀνδρὸς ὁ ὁποῖος
 ἄλλοτε εἶχε ἀνεμεν φήμης ποιητικῆς καὶ σήμερον ἀῆδη εἰς θετικωτέρους ἀγ ὤ-

»επειράθησαν να εισαγάγουν εις τας αποπείρας των». Ύστερα από αυτήν την γενναίαν ὁμολογία τοῦ Κριτικοῦ ἐπερίμενα να με διδάξῃ ποῦ ὁ μυστικισμὸς εἰς τὸν *Λάμπρο*, καὶ πρὸ πάν-

νας ἔτρεψε τοὺς πόθους του.» Τὸ ὀραιότερο ὄνειρο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐστάθηκε ἡ «Ύστερινὴ Νυχτιὰ τοῦ Καταδίκου», ποίημα τὸ ὁποῖον εἶδε τὸ φῶς εἰς Κέρκυρα περὶ τὸ ἔτος 1843, καὶ ἐκυκλοφοροῦσε *incognito*, δίνοντας τοῦ Κόσμου νὰ καταλάβῃ ὅτι εἶναι νόμιμο ἀδελφὸ τοῦ *Λάμπρου*. Παραπέμπω τὸν περιέργον ἀναγνώστην εἰς τὴν ἀνατύπωσιν, ὅπου ἔγινε εἰς Ζάκυνθο (Συλλογὴ Ἑρωτικῶν καὶ λ. π. ὑπὸ Γ. Πανταζῆ 1850) καὶ περιορίζομαι νὰ καλέσω τὴν προσοχὴν του εἰς τὰ σημαντικώτερα χωρία. — Ὁ Κατάδικος εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ κατ' ἀρχῆς παραδίδεται εἰς τὴν ἐνθύμησιν τῆς περασμένης ζωῆς του· μεταξύ τῶν ἄλλων,

Θυμᾶται ταῖς βραδιαῖς τὰ καλοκαίρια
Ποῦ ᾿ς τ' οὐρανοῦ τὴν ἀνοιχτὴ ἀγκαλιὰ
Χαρούμενα ἔπε τοῦσανε τ' ἀστέρια
᾿Σὰ χρυσᾶ τοῦ Παράδεισου πουλιὰ,
Ποιὰ ὄβυστά, ποιὰ ἑτοιμόσθυστα, ποιὰ πλέρια,
Ἐκρεμόσανε μιὰ γλυκοφεγγιὰ
Ποῦ ἐστόλιζε μὲ θρήσκειαν φαντασία
Τῆ Μεγάλῃ τῆς νύχτας Ἐκκλησία.

Περιγραφεῖ ὅλην, φῶς, ἁρμονία καὶ ἀνησυχία· τ' ἀστέρια φτερωτὰ καὶ ὀλόχρυσα πετῆνε καὶ συγχρόνως μεταμορφώνονται εἰς τόσους ὑπνέταϊς ὅπου κρεμᾶνε τὰ καντύλια εἰς τὸν θόλο τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας τῆς νυχτός.

Τὸ ὕφος ἄλλοτε εἶναι τόσο βαθὺ ὥστε «χρῆζει δηλοῦ κολυμβητοῦ»· λ. χ. εἰς τὸ ἐξῆς,

Κὶ ὅταν τῆς νύχτας τ' ἅγιο πετραχῆλι
Τὸ Σταυρὸ ᾿ς τὰ προσκέφαλα ἀπιθόνει,
Ἡ ἑλπίς φέρνει χοροὺς κτλ. κτλ.

Εἰς ἄλλα δὲν εὐρίσκεις δυσκολίας· λ. χ.

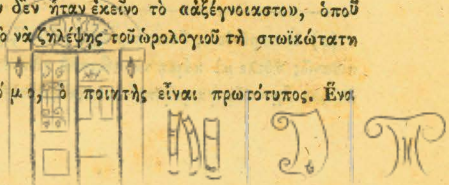
Ἄκου· ἀρχίζουν τ' ἀρνίθια νὰ λαλοῦνε,
Κ' ἔνα ᾿πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο ν' ἀντηχοῦνε.

Καὶ τὸ ἐξῆς·

Τ' ὀρολόγι τῆς χώρας ἀρχινᾶει
Ἀξέγνοι αὐτο τὴν ὥραν νὰ βερῆ,

ἔχει καὶ αὐτὸ πρόχειρο τὸ νόημα, ἂν δὲν ἦταν ἐκεῖνο τὸ ἀξέγνοιαστον, ὅπου σοῦ σπκόνει τὸ μυαλὸ καὶ τελειώνει μετὰ τὸ νὰ ζηλέψῃ τοῦ ὀρολογοῦ τῆ στωϊκώτατη ζωοῦλα.

Εἰς τὸ πάθος δὲ καὶ εἰς τὸν τρόμον, ὁ ποιητὴς εἶναι πρωτότυπος. Ἐνα

των ποίαν ἰδέαν ἔχει γενικῶς τοῦ μυστικισμοῦ, ἡ *Μυστικισμὸς* εἶναι τὸ ὄνειρο τῆς Μαρίας, τὸ ὁποῖον τῆς προμηνύει τὸ μέλ-

σκέθερο ἔρχεται νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Κατάδικον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ ἐνῶ ὁ Κατάδικος λέει μέσα του·

Νὰ φύγῃ; νὰ μὴ φύγῃ; ποῦ νὰ πάῃ;

Τὸ σάββανόν του ἀνοίγει τὸ κουφάρι
Κάμποσαις τρίχες ᾿πῶχει ξανασπᾶ,—

ἐκεῖνο τὸ κάμποσαις εἶναι ἀτίμητο· καθαυτὸ σοῦ ἐντυπώνει τὸ πρᾶγμα (καὶ τί λογῆς πρᾶγμα) εἰς τὴ φαντασία· κ' ἔπειτα, ἔτρεπε νὰ ᾿ῆναι κάμποσαις, ἐπειδὴ, Μὲ τὰ δόντια ταῖς κάνει ἕνα κουδᾶρι.

Καὶ μ' ὄσπν ἔχει ὀρμητὸ τὸ πετᾶ.

Τὸ συχαντεροῦ παιδιαροκάμωμα τοῦ βουρλισμένου σκαλέθρου φέρνει φριχτὰ ἀποτελέσματα, ἐπειδὴ ἴσια ἴσους ἔχειν τὴ στιγμήν,

Κάνει ὁ φονιάς ἀνασσαμὸ νὰ πάρῃ,
Καὶ ᾿ς τὸ λαϊμὸ τοῦ μπαίνου τὰ μαλλιά.

Σὰ θυλιὰ ἀπὸ σχοινὶ μὲς τὸ λαρύγγι

Τοῦ στρίφτει τὸ λαϊμὸ, τοῦ τόνε σφίγγει,

Θὶ ὕστεροι δύο στίχοι εἶναι σκοτεινοί· μᾶς ἀποζημιώνει ἡ ἑξαστησίαν τῶν ἐξῆς·

Τῶρχεται γιὰ θοήθεια νὰ φωνάζῃ

Καὶ ὁ κόμπος τοῦ βουβόνει τὸν καὶ μὲ,

Τὸ σάλιο καταπίνει γιὰ νὰ κράξῃ

Καὶ τὸ σάλιο τοῦ μνέσκεν ᾿ς τὸ λαϊμὸ.

Ἡ ἐπανάληψις σάλιο, σάλιο, συμπληροῦναι θαυμαστά τὴν εἰκόνα τῶν δώδεκα αὐτῶν στίχων, ὥστε προξενοῦν . . . . Γνωρίζω ἕνα ἱατρὸν ὁ ὁποῖος (παράξενη ἰδέα) τοὺς διορίζει συχνὰ εἰς τὰ γαστρικὰ πάθη ἀντὶ τοῦ συνειθεμένου ἱατρικοῦ.

Εἰς αὐτὴ τὴν τρομαχτικὴν σκηνὴ ἀκολουθεῖ ἄλλη πολὺ κατασκευτικὴ μεταξὺ τοῦ Καταδίκου καὶ τοῦ Πνευματικοῦ· ὁ «ἡμίθωνος παραπονιάρης» ἡσυχάζει ἀγάλη· γάλη, ὥστε,

Δὲν εἶναι πλέον τὸ μάτι του ἄγριο κύμα

Οὔτε λεονταροσκόρπιστο κοπάδι.

Οἱ Γάλλοι λένε *brebis égarée, yeux égarés* καὶ *esprit égaré* — ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία ἐμάρψωσεν ὁ ποιητὴς τὸ αἰσχύλειον ἐκεῖνο αλεονταροσκόρπιστο κοπάδι τοῦ «ματιοῦ.»

Ἰσως ὁ ἄλλοτε ποιητὴς, καὶ σήμερον πρωτοστάτης τοῦ χοροῦ ἐκείνου ὁ ὁποῖος μέλει ποτὲ νὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὴν ἀναγκαίαν καὶ ἄνωθεν ἐπιβεβλημένην τῆ Ἑλληναδὶ πεζοποίησιν (*) ἤθελε νὰ ἐξαλείψῃ, ἂν ἦταν δυνατόν, κάβα ἴχνος τῆς ποιητικῆς του πλάνης· ἀλλὰ ἔχει ἄδικον· ἐπειδὴ τὰ σημερινὰ του γραψίματα δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ πεζοποίησιν ἐν συνεχείᾳ τῶν ποιητικῶν του δοκιμίων.

(*) Ἄσματα Δημοτικὰ ὑπὸ Σπ. Ζαμπελίου· Προλεγόμενα Σελ. 475.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

λον, ἡ μετάνοια, ἡ τρέλλα τῆς Μαρίας, οἱ ἴσκιοι τῶν νόθων τέκνων, ὅπου κατατρέχουν τὸν Λάμπρο; Ἀλλὰ τότε *μυστικίζου* ὁ Ὀμηρος, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς, εἰς τὰ ποιήματα τῶν ὁποίων ἀπαντῶνται καὶ φάσματα, καὶ ὄνειρα διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω τοὺς νεωτέρους. Ὁ Κ. Ζ. μὲ ἀφίνει μὲ τὴν περιέργεια, καὶ πάλιν ἀλλάζει θέσι. «Ὁ Λάμπρος» λέγει «δὲν εἶναι ἑλληνικῆς ἐμπνεύσεως » προῖον, διότι οὔτε τὸν μῦθον ἔχει ἑλληνικόν, οὔτε τὰ ἦθη» καὶ ἀπὸ ἓνα μέρος κολακεύει τὴν φιλοτιμία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ ὅποιος, κατ' αὐτὸν, ἔζησε πρὸ αἰῶνων εἰς μίαν σχεδὸν ἰδανικὴν χρηστοθήεια, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο παραμορφώνει καὶ τὸν μῦθον καὶ τὴν ἔννοια τοῦ ποιήματος αὐτοῦ (περὶ τοῦ ὁποίου δὲν ἤξεύρω ἂν δικαίως δύναται ν' ἀποφασίσῃ ἡ Κριτικὴ ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα). Ὁ Λάμπρος ἀμάρτησε μὲ τὴ θυγατέρα του, δίχως νὰ τὴ γνωρίζῃ, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο δύναται νὰ φωνάζῃ καὶ αὐτὸς, ὡς ὁ Οἰδίπους, *ἄκων, ἄκων*· ἀλλὰ μόλις τὸ ἀνανοεῖται, τὸ βῆρος τοῦ ἀνομήματος τὸν καταπλακόνει, τὸν σέρνει εἰς τὸ βάθος τῆς ἀπελπισίας. Ὄθεν ἡ σκηνὴ ἐκείνη (ἀπόσπ. XX.) εἰς τὴν ὁποίαν ὁ τρόμος τὸν βιάζει νὰ ξεμυστηρευθῇ πρὸς τὴ γυναῖκα του· ἀπὸ τότε ὅλα τὰ περασμένα ἀνομήματα βασανίζου ἀκατάπαυτα τὴ συνείδησί του, τόσον ὥστε προσρέχει εἰς τὴ μετάνοια, ἀλλὰ, (πόσον διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν Μαρία, ἡ ὁποία ἐξουθενώνει τὸν ἑαυτὸ της, καὶ διὰ νὰ ψάλλῃ *Ἀλληλοῦδια* μοιόνοται μὲ τὴ *στάλα τοῦ νεροῦ ποῦ κολλᾷ ἐς τὸ ποτήρι*) ἡ υπερήφανη τοῦ Λάμπρου ψυχὴ δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραδοθῇ εἰς ταῖς ἀγκάλαις τῆς θείας Εὐσπλαγγνίας, καὶ ἐνῶ θέλει νὰ πατήσῃ τὴν ἀπελπίσιαν, τὸν εὐρίσκει εὐθύς ἡ τιμωρία μέσα εἰς τὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ τὸν ὁποῖον αὐτὸς ἤθελε νὰ ἐγκαταλείψῃ. Ὅλα αὐτὰ (καὶ μὰ τὴν ἀλήθεια δὲν εἶναι *μυστικισμός*) ἀποδείχνουν πόσον ἀνάρμοστα εἶναι τὰ παραδείγματα, πρὸς τὰ ὁποῖα ὁ Ἐπικριτὴς παραβάλλει τὸν Λάμπρο — δηλαδή, ὁ Ἰππόλυτος τοῦ Εὐριπίδου, ἡ Φαίδρα τοῦ Ρασίν, ὁ Τιριδάτης τοῦ Καμπιστρῶν (!) ὅπου ἡ πηγὴ τοῦ πάθους λαμβάνεται τῶντι ἀπὸ τοὺς παρὰ φύσιν ἐρω-

τας — ἐνῶ εἰς τὸν Λάμπρο ἡ αἰμομιξία εἶναι φριχτὸ συμβεβηκός, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Λάμπρος εὐρίσκει τὴν τιμωρίαν τῆς ἠθικῆς διαφορᾶς του. Καὶ τοῦτο τὸ ποίημα, ὅπου ὁ Χριστιανισμὸς θριαμβεύει, ὅπου ἡ συνείδησι μὲ *χιλιαις γλώσσαις κρατεῖ*, καὶ σώζει τὴν ἐξουσία της καὶ μέσα εἰς τὴν πλέον σκληρόκαρδον καὶ διεφθαρμένην ψυχὴν, εἶναι εἰς τὸ κριτήριον τοῦ νέου Ζοῖλου σύνθεμα ἀνήθικον, καὶ ὁ ποιητὴς «ἐβίασε τὴν αἰδῶ τῆς τέχνης καὶ τὴν αἰδῶ τῶν ὁμογενῶν!» Ἡ μόνη ἀλήθεια εἶναι ὅτι αὐτὸς βιάζει τὴν αἰδῶ τῆς Κριτικῆς παραμορφόνοντας τὰ πράγματα ὅπως δραματικώτερα ξεθυμᾷ τὰ ἔθνικα του φρονήματα· «Θέαμα ἀποτρόπαιον! τὰ δειλαία φάσματα τῆς ἐν ἀγνοίᾳ πληρωθείσης αἰμομιξίας, τὰ τέκνα τοῦ ἐγκλήματος, διαβαδίζοντα τὸ θυσιαστήριον, προέρχονται βρακοδυτοῦντα, καὶ ποδοκτυποῦντα τὴν ἀβέβηλον τῆς Ἐπαναστάσεως σκηνὴν ὑπὸ τὴν στυγερωτέραν μορφήν».

Ἀλλὰ οἱ στίχοι 4 — 6 τῆς στροφ. 4 4 τοῦ XXI. Ἀποσπ. φθάνουν διὰ νὰ πεισθῇ ὁ καθένας ὅτι τὰ *φάσματα* εἶναι τὰ πεθαιμένα παιδιὰ, ὅχι τῆς θυγατρὸς, ἀλλὰ τῆς μητρὸς της, τῆς ἀσεφάνωτης γυναικὸς τοῦ Λάμπρου.

Καὶ ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Λάμπρος εἶναι τὸ πρῶτον βῆμα «τῆς ἀποστασίας πρὸς τὸν ἑτεροούσιον καὶ ἀλλότυπον Γερμανισμόν», ὁ πνευματώδης ἀναμορφωτὴς τῆς διανοητικῆς ἱστορίας τοῦ Σολωμοῦ μᾶς λέγει, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ τῆς καθαρηνούσης, ἔκαμεν ὥστε «ἡ φιλόδοξος ψυχὴ του στενοχωρηθεῖσα ἐντὸς τοῦ ὁσημέραι συστελλομένου κύκλου τῆς ἑλληνικῆς δημοτικότητος ἄρχεται πρὸς ἀποζημίωσιν ἐπιποθοῦσα — ὑπόληψιν Εὐρωπαϊκὴν!» Ἐλσεινὸ καὶ κακόβουλο σόφισμα! Τὴν Εὐρωπαϊκὴν ὑπόληψιν ὁ Σολωμὸς ἠμποροῦσε νὰ τὴν αὐξήσῃ (ἤδη τὴν ἔχαίρετο) πολὺ εὐκολώτερα, συγγράφοντας εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν, ὅπου εὐρίσκειν ἀφθονὴν καὶ μορφωμένην τὴν ὕλην, παρὰ εἰς τὴν ταπεινὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· ἀλλὰ ὁ Σολωμὸς δὲν ἔλαττωσάν τις, ἐπεὶ δὲ ἐπίστευε εἰς τὸ μέλλον αὐτῆς μ' ὅλον ὅτι

ἔβλεπε νὰ ἐξακολουθῆ μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων ἢ συστηματικῆ γλῶσσα ἐκείνη, ἢ ὁποία, ἐὰν καὶ ἐδειλιάσεν ἴσως τοὺς ὀπαδοὺς του, δὲν ἐδύνατο ποτὲ νὰ περιορίσῃ, καθὼς πραγματικῶς δὲν ἐπεριώρισε, τὴν δημοτικότητα τῶν ποιημάτων του. Ἀλλὰ ἡ δοξομανία, κατὰ τὸν K. Z., εἶχε ἤδη προδιαθέσει τὸν ποιητὴν εἰς τὴν «ἀποστασίαν» ὅταν ἐσχετίσθη εἰς Κέρκυραν μὲ «μαθητὴν» τινα νεωστὶ μὲν ἐπιστρέψαντα ἐκ Γερμανίας, ὑπεραίροντα δὲ «μετὰ στομασμοῦ πᾶν τὸ Γερμανικόν» — καὶ ἀπὸ τότε ἡ ἀποστασία ἐπληρώθη. Ἀλλὰ ὁ λεγόμενος αὐτὸς συνένοχος τῆς ἀποστασίας, ὁ προξενητὴς τοῦ μυστικισμοῦ, δὲν ἐφθασεν εἰς Κέρκυρα παρὰ τὸ ἔτος 1838, δηλαδὴ τέσσερα ἔτη ὕστερα ἀπὸ τὴ δημοσίευσιν τοῦ *Λάμπρον*, ποιήματος, τὸ ὁποῖον, καθὼς καὶ ἐκεῖνο τοῦ *Μεσολογγίου*, εἶχεν ἤδη προσχεδιάσει ὁ ποιητὴς εὐριτκόμενος εἰς Ζάκυνθο, ὅπου ἔμεινε ἕως τὸ ἔτος 1828. — Ἄν ὁ Ἐπικριτὴς εἶναι ἀπαρηγόρητος διότι ὁ ποιητὴς δὲν ἔμεινε μέσα εἰς τὸν ἀσήμενον κύκλον τοῦ ἐγχωρίου ἄσματος, δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ βασανίζεται τόσο ὅπως εὗρη τὴν αἰτία τοῦ θαύματος· ἐδύνατο καὶ ἔπρεπε νὰ τὴν ἰδῆ πρὸ πάντων μέσα εἰς τὴν γενναίαν ποιητικὴν διάθεσιν τοῦ Σολωμοῦ, καὶ εἰς τὸ φιλέρευνο πνεῦμά του, τὸ ὁποῖον ἐχρεωστοῦσε νὰ μὴ μείνῃ ἀργόν, καὶ ξένο εἰς τὴν πνευματικὴν πρόδοτον τῆς Εὐρώπης. Ἀλλὰ ἡ μελέτη τῶν ὑψηλῶν ζητημάτων τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ποιητικῆς δὲν τοῦ ἐνάρκωσε τὸ πνεῦμα, δὲν τοῦ ἐθόλωσε τὴν λαμπρότητα τῆς φαντασίας, δὲν τοῦ ἐμάρανε τὴν δροσερότητα τοῦ αἰσθήματος, καὶ ἡ καθαρὴ ποιητικὴ ἔμπνευσις φαίνεται καὶ εἰς τὸν *Λάμπρον* καὶ μάλιστα εἰς αὐτὰ τὰ ἀποσπάσματα τῆς ὑστερινῆς ἐποχῆς του ὅσα ἡ τύχη δὲν μᾶς ἐφθόνησε, ἐναντίον τῶν ὁποίων λυσομανεῖ ὁ ἰδεομάχος Κριτικὸς. Ὅθεν ἀγανακτεῖ διότι εἰς τὸ ὑψηλὸν δρᾶμα τῶν *Ἐλευθέρων Πολιορκημένων* δὲν ἀπαντᾷ πλέον οὔτε τὴν *Παιδοῦλα* οὔτε τὴν *Βοσκούλα*· ἀδημονεῖ ὅτι ἀντὶ αὐτῶν ὁ ποιητὴς ἠθέλησε νὰ πλάσῃ ἕνα παρθενικὸν χαραχτήρα, ὅπου συνυπάρχουν ὁ ἔρωτας, ἡ φιλοστοργία, ὁ πατριωτικὸς ἐνθου-

σιασμός, μέσα εἰς τὸ φῶς τῆς πλέον ζωηρῆς φαντασίας· ἀπορεῖ πῶς ὁ ποιητὴς ἐλησμόνησε ὅτι τὸ πρωτότυπον ἦταν μία «ἀνιπτόπους καὶ σκοροδοφάγος Σουλιώτισσα.» Ὁ ἀνάκουστος αὐτὸς χυδαῖσμός τῆς Κριτικῆς ἐπομένως θέλει ἀπαιτήσῃ ἀδυσωπῆτως νὰ ἐξορισθῆ ἀπὸ τὴν ποίησιν τὸ ἀξιολογώτερον ἴσως καλλιτέχνημα τῶν Ἑλλήνων, ἡ μεγαλόκαρδη ἐνταυτῶ καὶ γλυκόψυχη Ἀντιγόνη, πρόσωπον ὁποῦ παρασταίνει νόημα, τὸ ὁποῖον δὲν ἐχωροῦσε βέβαια ὁ νοῦς τῆς ἐποχῆς, ὅθεν λαμβάνεται ὁ μῦθος, ἀλλὰ οὔτε ὁ κοινὸς νοῦς τῶν συγχρόνων τοῦ ἐξόχου τραγικοῦ·

Οὐδὲ σθένειν τοσοῦτον ὦδμην τὰ σὰ
Κηρύγμαθ', ὥστ' ἄγραπτα κάσφαλῃ θεῶν
Νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄνθ' ὑπερδραμεῖν.
Οὐ γάρ τι νῦν γε κάχθες, ἀλλ' αἰεὶ ποτε
Ζῆ ταῦτα, καὶ οὐδεὶς οἶδεν ἐξ ὅτου φάνη.

Σοφ. Ἀντιγόνη.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τὸ πρόσωπον τῆς *Μάρθας* εἶναι «φαντασιοκόπημα»· εἶναι ἀσυγχώρητον, νὰ ὑποθέσῃ ὁ ποιητὴς ὅτι δύναται ποτὲ νὰ ὑπάρχῃ, εἰς γῆν ἑλληνικὴν, γυναικὸς ψυχῆ, μὲ πνεῦμα φιλέρευνο· καὶ δὲν ἐννοεῖ ὁ Κριτικὸς ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν ἐπαράστησε πρόσωπα «ἡσυχῆ φιλοσοφοῦντα», ἀλλὰ πρόσωπα τῶν ὁποίων τὸ ἐσωτερικὸν ξεσκεπάζεται φυσικώτατα καὶ δίχως νὰ τὸ θέλουσιν, ἀναγκαζόμενα ν' ἀπαντήσουν εἰς τὰ ἐξωτερικὰ κρούσματα, ὅσα ἐφευρίσκει ὁ ποιητὴς· ἐπειδὴ οὔτε ἡ *Μάρθα* εἶναι «πεφυστημένος τύπος γυναικείου ἠρωϊσμοῦ», ἐνῶ δὲν γυρεύει αὐτὴ τὴν ὀπτασίαν, ἢ ὁποία τῆς ἔρχεται ἐξῶθεν, καὶ παρακινεῖ τὴν ὑψηλὴν ἀγανάκτησίν της· οὔτε ἡ κόρη *πλατωνίζει*, ὅταν συγχρόνως τὴν πολιορκοῦν ὁ Ἄγγελος, ὁποῦ τὴν προσκαλεῖ εἰς τὴν Παράδεισον, ἢ ἐνθύμησι τοῦ ἀγαπημένου νέου ὁποῦ ἔπεσε εἰς τὴ μάχην, καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη, καὶ ὅλα τὴν βιάζον νὰ ἐκφράσῃ ἐνθουσιαστικῶς τὰ πλέον ἀπόκρυφα αἰσθήματά της. Ἀλλὰ, «ἐννοῶ» λέγει ὁ Ἐπικριτὴς «ἡ ὀλίγον ἢ οὐδέν». Καὶ πῶς ὁ αὐτο-

χειροτόνητος «απαθής τῆς ἐθνικῆς φιλολογίας θεράπων», εἰς τὴν ἐπίκρισι αὐτῶν καὶ ἄλλων «ἀσυναρτήτων τεμαχίων» παραβλέπει τὴν κατάστασι τῶν χειρογράφων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἔγινεν ἡ Κερκυραϊκὴ ἔκδοσι; Καὶ δὲν ἔχρωστούσε ὁ ἄλλοτε φίλος τοῦ Σολωμοῦ νὰ συμμαρτυρήσῃ μὲ τοὺς ἔκδόταις ὅτι πολλὸ περισσό- τερα καὶ τελειότερα ἦταν τὰ συγγράμματα τοῦ μακαρίτου; Βέβαια ὅτι αὐτὸς θὰ ἀπόρησε πῶς εἰς τὴν Κερκυραϊκὴν ἔκδοσι δὲν ἀπάντησε πολλὰ ἄλλα τεμάχια, ὅσα τοῦ εἶχεν ἐκφωνήσει ὁ ποιητής· αὐτὰ ποῦ τοῦ ἐπροξενούσαν τότε τόσο μεγάλην ἐντύπωσιν, ὥστε ἐπαραδίδοτο δημοσίως εἰς ἐνθουσιαστικὰ κινήματα, (α) εἰς τὰ ὅποια δὲν ἔφθασε ποτὲ δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σολωμοῦ «πανηγυριστής». Ἄρα ἡ ἀγάπη τὴν ὁποῖαν διασαλπίζει ὅτι ἔτρεφε πρὸς τὸν Σολωμὸ, καὶ τῶνόντι τοῦ ἔχρωστούσε, ἔγινεν

(α) Ὁ Κ. Ζ. εἰς τὸ περὶ τοῦ Κ. Ιουλίου Τυπάλδου Ἄρθρον (Πανδώρα Φουλιάδ 236) λαμβάνει πάλιν ἀφορμὴ νὰ δηλώσῃ ὅτι «οὐδὲ ζῶντος τοῦ εὐφυοῦς τῆς Ζακύνθου αἰδοῦ» δὲν ἐπερίμενε πολλὸ ἀπὸ τὴν «νέαν ποίησιν, ἐν ἣ εἰσῆλθεν ὁ νοῦς τοῦ Σολωμοῦ», καὶ συμπεραίνει λέγοντας ὅτι «ὁ μέγας κομῆτης ἔδυσεν εἰς τὸν υἱόζοντα τῆς Ἑλλάδος, μὴ ἀφίσας ὀπίσω ἢ τινα ζῶντι φῶτος ἀμυδρᾶν». — Ὁμοίως τὸ 1850, δηλαδὴ ἐπὶ τὰ μόνον ἔτη πρὶν δύσει ὁ ἀκομῆτης, τοῦ ἐξέφραξε ὅλους διαφορετικὰ φρονήματα· ἀλλὰ verba volant; sed scripta manent: σώζεται εὐτυχῶς εἰς τὴν ἐξουσία τοῦ Κ. Πέτρου Κουκράνου τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα τοῦ Κ. Ζ. πρὸς τὸν Σολωμὸ· τὸ ἀναφέρει μὲ ὀρθοκλειτικὴν ἀκρίβεια ὅπως εἶναι εἰς τὸ ἰδιόγραφον·

La vergine Grecia evoca il suo Poeta.

«Πές μου νιόφωτο ἀστέρι ποῦ διαβαίνει
Τὸ τρεχούμενο ῥέμμα τ' οὐρανοῦ,
Γιὰ ποῦ ἡ ἀγάπη τῆ νιότη σου πληθένει
Ἐν τῇ σπιθα τοῦ λαμπροῦ σου τοῦ ματιοῦ;
Βέβαια πονεῖς καὶ σὺ ὅταν ἀναστένεις
Νεκρὰ φεγγάρια μὲ τὸ φῶς σου αὐτοῦ,
Κι' ἂν, ἀστέρι, πονῆς, ἔλα σ' ἐμένα
Νὰ διαβοῦμε τὴ νύχτα ἐρωτεμένα».

Καθίνας βλέπει ὅτι ὁ Κ. Ζ. θεωροῦσε τὸ τὸ ἀστέρι» τόσο θαυματουργὸ ὥστε ν' ἀνασταίνῃ νεκρὰ φεγγάρια, καὶ τὸσον ὥραιο, ὥστε ἡ παρθένος Ἑλλάς ἔχανε τὸ νοῦ τῆς καὶ τοῦ ἔστελες ἕνα παρόμοιο billet doux.

ἄσπονδο μῖσος! Ἀλλὰ ὁ Κ. Ζ. εἶναι ἔτοιμος νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὴν ἀντίφασιν· εἶχε χρέος νὰ δράμῃ καὶ νὰ φυλάξῃ τὸ ἔθνος ἀπὸ τὴν «μεταφυσικομανίαν ἐν τῇ φιλολογίᾳ»! Πρὸ πάντων νὰ ἔβγῃ τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπροπέας ἐκδικητῆς ἐναντίον εἰς τὰ ποιητικὰ τυμῆματα τοῦ Σολωμοῦ!

«Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀναγέννησις δὲν εἶχε χρεῖαν ἰδανοποιήσεως» κραυγάζει ὁ Κ. Ζ. καὶ πάλιν ἀγανακτεῖ ἐπειδὴ ὁ Σολωμὸς ἐτόλμησε νὰ ἐκφράσῃ ποιητικῶς (Ἐλευθ. Πολιορκ. Σχεδ. Γ' 1.) ὅ,τι εἶναι ἀκοίμητὴ μέριμνα μέσα εἰς κάθε ἑλληνικὴ ψυχὴ, τὸ Μέλλον ἐκεῖνο, πρὸς τὸ ὁποῖον κάθε ἀληθινὸς πατριώτης συνεργάζεται, ἀγωνιζόμενος χάριν τῆς ἐθνικῆς ἐκείνης ἰδέας, περὶ τῆς ὁποίας λαχταρίζει μήπως δὲν πραγματοποιηθῇ ποτὲ σύμφωνα μὲ τὰ ὀρμήματά του, μὲ ταῖς ἐλπίδες του. Ναι, κρυφὸ μυστήριον ἦταν τὸ μέλλον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς πρὸς τὰ γενναῖα θύματα τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος, μυστήριον καὶ πρὸς ἐμᾶς, ὁποῦ εἶδαμεν ἐπροχθὲς νὰ ὑποστηρίζεται μὲ τόσα αἵματα καὶ μὲ τόσους θησαυροὺς ὁ τύραννος τῆς ἀνατολικῆς χριστιανισμοῦ — καθὼς εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐκατατρόπωσαν τὸν Μῆδον, μυστήριον ἦταν καὶ τὸ ἀπροόρατο μεγαλεῖον, ὅπου ἔφθασαν τὰ τέκνα τους, καὶ ἡ τρομερὴ τῆς τύχης μεταβολή, ἣ ὁποῖα ἐπαράδωσε τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχηγῶν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Εὐρώπης εἰς τὸ θηριωδέστερο γένος τῆς Ἀσίας. Ὄθεν ἐὰν ὁ ποιητής, ἐτοιμαζόμενος νὰ ψάλῃ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ αἷμα τους ἄγιασαν τὰ εἰρεῖπια τοῦ Μεσολογγοῦ, καὶ εἰς τὴ στιγμὴ, ὁποῦ ἡ ταπεινὴ καὶ ἀθλία πραγματικότης δὲν ἀναλογεῖ βέβαια μὲ τὴν ἀτίμητη θυσία, ἐὰν ὁ ποιητής εἰς μίαν αἰσθητὴν εἰκόνα ἐπαράστησε τὴν ποθουμένην αὐτὴν λαμπρότητα τοῦ ἔθνους,

Ἀτάραχη ὅταν οὐρανὸς μ' ἔλα τὰ κάλλη πῶχει,
Ποῦ μέρη τόσα φαίνονται καὶ μέρη νὰ κρυμμένα,
τὸ πλήρωμα τοῦ προορισμοῦ του, — τί ἄλλο ἔχουμε εἰμὴ ἔργον ἴδιον τοῦ ἀληθινοῦ ἐθνικοῦ του φρονήματος, ἔργον τῆς ὑψηλῆς

ἑλληνικῆς ἰστορίας ἀξίως ὑπηρετοῦσε;
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΣΟΥΡΙΟΥ

Και αὐτὰ ὡς πρὸς τὸ νόημα τῶν στίχων αὐτῶν, ὅπου ἐπέ-
ραξαν τόσο τὴν ἐθνικὴν εὐαισθησίαν τοῦ Κριτικοῦ· καὶ ὡς πρὸς
τὴν ποιητικὴν μορφήν, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὸ φαίνεται ἐνσαρκωμένο,
φρονῶ ὅτι «ὁ λάκκος ἀναμέσον τοῦ ὑπερβατοῦ νοήματος καὶ τῆς
»λιτότητος τοῦ χυδαίου λόγου» εἶναι ὀπτικὴ πλάνη, ὅπου ἐν-
θυμίζει τὰ λόγια τοῦ 'Ηρακλείτου· *κακοὶ γίνονται ὀφθαλμοὶ
καὶ ὧτα ἀνδρῶν ἀφρόνων ψυχὰς βαρβάρους ἐχόντων*. Ἐπει-
δὴ τόσο εἰς τὸ εἰρημένον ἀπόσπασμα, ὅσον καὶ εἰς τὰ ἄλλα,
ὅσα φοβεῖται, ἴσως, νὰ ἀναφέρῃ ὁ φιλοδίκαιος Κριτικὸς, ποῖος
δὲν ἐβλέπει ὅτι ὁ πλαστικὸς νοῦς εὗρηκε τὸ μυστικὸ νὰ ὑπερβῇ
τὴν «λιτότητα τοῦ χυδαίου λόγου»; λ. χ. εἰς τοὺς ὁμηρικὸς
ἐκείνους στίχους, ὅπου εἰκονίζεται ὁ τρομερὸς σαρκασμὸς τοῦ
ἐχθροῦ·

Γέλιο ᾗς τὸ σκόρπιο στράτευμα σφοδρὸ γεννοβολιέται
Κ' ἡ περιπαίχτρα σάλπιγγα μεσουρανής πετιέται,
Καὶ μὲ χαρούμενη πνοὴ τὸ στῆθος τὸ χορτάτο,
Τ' ἀράθυμο, τὸ δυνατὸ, κ' ὄλο ψυχᾶς γιομάτο,
Βαρῶντας γύρου ὀλόγυρα, ὀλόγυρα καὶ πέρα,
Τὸν ὄμορφο τρικύμισε καὶ ξάστερον ἀέρα·
Τέλος μακρὰ σέρνει λαλιὰ ὅσ' ἄν τὸ πεσοῦμέν' ἄστρο·
Τρανὴ λαλιὰ, τρόμου λαλιὰ, ῥητὴ κατὰ τὸ κάστρο.
(Ἐλεύθ. Πολιορ. Σχεδ. Β'. III.)

Καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀθάνατην εἰκόνα, ὅπου συγκεφαλαιώνεται
ὁ ἄκρος πατριωτισμὸς καὶ φαίνονται γίγαντες οἱ ἀδύνατοι μάρ-
τυρες τῆς Ἐλευθερίας,—τὰ παιδιὰ καὶ ἡ γυναῖκες·

Καὶ βλέπω πέρα τὰ παιδιὰ καὶ ταῖς ἀντρογυναῖκες,
Γύρου ᾗς τὴ φλόγα π' ἀναψαν, καὶ θλιθερὰ τὴ θρέψαν
Μ' ἀγαπημένα πράγματα, καὶ μὲ σεμνὰ κρεβάτια,
Ἀκίνηταις, ἀστέναχταις, δίχως νὰ ρίξουν δάκρυ·
Καὶ γ' ἰγίς ἡ σπῖθα τὰ μαλλιά καὶ τὰ λυωμένα βροῦχα·
Γλήγορα, στάχτη, νὰ φανῆς, ἢ φύχταις νὰ γιομίσουν.

(Αὐτῶν Σχεδ. Γ'. XII.)

Εἰς τοῦτο καὶ εἰς ἄλλα τεμάχια, σεβαστὰ πλάσματα τῆς ποιη-
τικῆς πρωτοτυπίας, καὶ τοῦ πλέον καθαροῦ πατριωτισμοῦ,
ὁ ἀπλὸς ὀρθὸς λόγος δὲν εὐρίσκει τί κοινὸν οὔτε μὲ τὰ
τερατόμορφα πλάσματα τῶν *Niebelungen* (εἰς τὰ ὁποῖα ὁ
δεινὸς φιλόλογος ἀπάντησε «μυστήρια») οὔτε μὲ τὰ «ἀπόρρητα»
τῶν Δρυίδων,—οὔτε αἰσθάνεται «ὄσμην γερμανικοῦ πανθείσμου».
Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἐπικριτὴς δὲν εὐχαριστήθηκε νὰ ἐξουθενώσῃ τὴν
ποίησιν τοῦ Σολωμοῦ, ἀλλὰ προσπαθεῖ καὶ ἀντιχριστιανικὴν νὰ τὴν
παραστήσῃ, ὅπως τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν ἀγάπην τῶν θεοσεβῶν Ἑλλή-
νων, χρεωστῶ νὰ στιγματίσω τὴν δικανικὴν πανουργίαν, μὲ τὴν
ὁποῖαν τότε ἀποβάλλει τὴν μαρτυρίαν τοῦ «Ἰπομνηματιστοῦ καὶ
»Πανηγυριστοῦ,» χαραχτηρίζοντας ὡς «βιογραφικὰ ἐπιτηδεύ-
»μητα καὶ ἀναπλασμοὺς» ὅσα δὲν ἀρμόζουσι πρὸς τοὺς σκοποὺς
του, πότε τὴν δέχεται καὶ τὴν παρεξηγεῖ ὅπως ἀσεβήσῃ πρὸς
τὴν μνήμην τοῦ αἰοιδίμου. Εἰς τὸν XVIII Κεφ. τῶν *Προλεγόμε-
νων* ὁ «Ἰπομνηματιστὴς» ἔγραψεν «ὅτι ὡς πρὸς τὰ προ-
»σωπικὰ συμβάντα τῆς ζωῆς του (τοῦ Σολωμοῦ)
»πολλὰ ὀλίγον ἤθελε ἐξάγεται ἀπὸ τὰ συγγράμματά του, καὶ ἂν
»τὰ εἴχαμε ὅλα καὶ ἀκέραια· ἐπειδὴ τὸ ἔργον του εἰς τὴν τέχνην,
»καθὼς καὶ εἰς τὸν ὑψηλὸν προφορικὸν λόγον του, ἦταν μία αὐθόρ-
»μητη, ἀδιάκοπη προσπάθεια νὰ σβύνη τὴν προσωπικότητά του
»εἰς τὴν ἀπόλυτην ἀλήθειαν». Ὁ δὲ Κ. Ζ. εἰς τὴν 82.αν σελ. τοῦ λι-
βέλλου κάνει τὸν «Πανηγυριστὴν» συνένοχον τῆς λοιδορίας του,
γράφοντας ὅτι «συμφωνεῖ πρὸς αὐτὸν συνομολογούντα μετὰ
»τοῦ περιονητικοῦ δημοσίου, ὅτι *πολλὰ ὀλίγον ἤθελε ἐξάγε-
»ται ἀπὸ τὰ συγγράμματα τοῦ Σολωμοῦ κ.λ. κ.λ.*»,

Καὶ ὡς πρὸς τὴν «σβέσιν τῆς προσωπικότητος εἰς τὴν Ἀπό-
»λυτην Ἀλήθειαν»,—φρόνημα, τὸ ὁποῖον ὁ Θεόφοβος δακτυλοδει-
κτεῖ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ὁμογενῶν,—ἀναγκάζομαι νὰ ἐξη-
γηθῶ. Ἐξαλείφει ὁ καλὸς ποιητὴς (καὶ γενικῶς ὁ μέγας συγ-
γραφεὴς) τὴν προσωπικότητά του εἰς τὴν ἀπόλυτην ἀλήθειαν, τὴν
ὁποῖαν προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσῃ εἰς τὰ πλάσματά του. Καὶ αὐτὸς

δ Πετράρχης, τοῦ ὁποίου ἡ ποίησι φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ἓνας πολύτονος ἀναστεναγμὸς τῆς ἰδιοπαθείας του, ὑψόνεται συχνὰ εἰς τὴν ἀπόλυτη ποιητικὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ ἰδανικεύει καὶ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας του. Ἄλλοι ἐξ ἐναντίας παραβιάζουν τὴν Τέχνην, ἐνῶ τὰ ὄντα ὅπου αὐτοὶ ζωγραφίζουν δὲν εἶναι εἰμὴ τόσα ἀντίτυπα τῆς προσωπικότη-
 τῶν, ὀλίγον τροπολογημένα. Διὰ τοῦτο ὁ Byron, μὲ ὅλα τὰ ὑψηλά του ποιητικὰ προτερήματα, σπανίως εὐρίσκειται εἰς τὸν ἀτάραχον αἰθέρα τῆς Τέχνης. Ἀλλὰ ἡ ὑψηλὴ ἠθικὴ καὶ φιλολογικὴ θέσι τοῦ Σολωμοῦ θέλει μείνει πάντοτε ἓνα «μυστήριον» διὰ ἐκείνους, ὅσοι ὁμοιάζουν τοῦ Κ. Ζ., ὁ ὁποῖος δὲν λησμονεῖ ποτὲ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ μάλιστα ξεμυστηρεύεται εἰς τὸ δημόσιον τὰ διαφορετικὰ πάθη τῆς γλωσσολογικῆς του διαθέσεως: λ. χ. ὅτι «ἀπέκτισσε τὴν ἑξὶν νὰ ριζολογῆ σχολάζων καὶ μάλι-
 »στα ἐξερχόμενος εἰς περίπατον» ὅτι «διέκοψε τὰς μελέτας» του κατὰ πενήτημερον» ὅπως γενεαλογήσῃ τὸ Τραγωδῶ, ὅτι «λαβὼν τὸν κάλαμον ἑσπερέωσε τὰς μάλλον ἐπὶ μάλλον ἐν τῇ» γραφῇ τακτοποιουμένης σκέψεις του», καὶ ἄλλα παρόμοια, ὡς ἐὰν ἐξακολούθησῃ νὰ ἐξιστορεῖται μόνος του τόσον ἀκριβῶς ἐλπίζομεν ὅτι ὀγλήγορα τὸ ἔθνος θέλει ἔχει αὐτομόρφωτον μυθιστόρημα ἀντίπαλον τοῦ Don Quichotte.

Θαῤῥῶ ὅτι τὸ «περινοητικὸν» ἐκείνο δημόσιον, πρὸς τὸ ὁποῖον δ ἐρευνητῆς τοῦ Μεσαιῶνος στρέφεται συχνὰ μὲ θεληματικὰ «φαντάσικοπτήματα» (α) κολακευτικὰ τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας, καὶ

(α) Πολύμορφον τέρας ἡ Κολακεία. Ὅταν ὑπῆρχεν ἡ αὐτοκρατορία, εἶναι γνωστὸ πῶς οἱ δουλόφρονες αὐτικοὶ ἔγραφαν τὴν ἱστορίαν—σήμερα, τυπώνονται χιλιοεξήκοντες τόμοι, Μεσαιωνικὰ Πρόλογόμενα εἰς Ἄσματα Κλέφτικα, καὶ Βυζαντινὰ Μελέται, καὶ κολακεύεται τὸ ἔθνος κολακεία ὑπερβιωτέραν τῆς ἀρχαίας, καὶ ἐνεργητικώτερον, διὰ πολλοὺς λόγους, καὶ διότι ὁ Τύπος κυκλοφορεῖ εἰς τὸ διψασμένον πλῆθος τὰ ἑλεναῖα ἐκείνα μίγματα, ναρκωτικὰ τῆς πατριωτικῆς καὶ προοδευτικῆς ἁμῆς του. Ὅταν λ. χ. ὁ ἱστοριογράφος γίνεται πανηγυριστῆς τῆς βαρβαρότητας καὶ λέγει: «Πότε, εἰμὴ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, (ὁ Ἑλληνισμὸς) ἀναφάνεται ἀκέραιος, ὁλομέλης, ἀπαρχάρακτος, καθάπερ κέλευσε ἡ ἀμύγους φυράματος κατασκευασθῆναι;» (Βυζαντινὰ Μελέται ὑπὸ Σπ. Ζαμπελίου σελ. 43)· καὶ ὅταν

σύνεργα τῆς δοξομανίας του, θέλει ἀποβάλλει μὲ ἀγανάκτησιν τὴν περὶ Σολωμοῦ ἄδικην ἐπικρίσιν, τὴν ὁποίαν ἐπρόφερε ὁ αὐθάδης καὶ αὐτοκάλεστος τῆς κοινῆς γνώμης ἐρμηνευτῆς, καὶ θέλει ἐκτιμῆσθαι πρεπόντως ὅτι μᾶς ἀπόμεινε τῆς διανοητικῆς κληρονομίας τοῦ αἰδιδίμου, ἔχοντας πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ὁ ἔξοχος ἐκεῖνος νοῦς ἐφάνη εἰς ἐποχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν «τὸ ἔδαφος πρὸς οἰκοδόμησιν τοῦ ναοῦ» δὲν εἶναι, ὅπως τὸ παρασταίνει ὁ Ἐπικριτῆς, «λεῖον καὶ ὀμαλόν»· καὶ ὅτι ὅλοι οἱ βάρβαροι φραγμοὶ δὲν ἔπεσαν ἀκόμα, τὸ ἀποδείχνει τρανώτατα μὲ τὰ σύνθεματά του ὁ κληρονόμος αὐτὸς τοῦ βυζαντινοῦ τύφου καὶ τῆς σοφιστικῆς ἀλαζονείας.

ἐξάγει, Κύριος οἶδε πῶς, ἀπὸ ἓνα ἀνέκδοτον συναξάρι τοῦ Ἁγίου Ἀναστασίου καὶ ἀπὸ ἓνα λόγον τοῦ Μηνιάτη, ὅτι ἀκαθὸς ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία διπλοῦν ἔχει ἔνδυμα, τὸ ἰδανικόν, δηλ. καὶ τὸ μερικόν, τούτεστι τὸ Ἑλληνικόν· οὕτω, τὸ πανάχαρον καὶ ὑπερευλογημένον τοῦτο πλάσμα (ἡ Θεοτόκος), τὸ ἐντελέστηρον ὅσον ἐξῆλθεν ἐκ χειρὸς Θεοῦ, ἀντεπροσώπευσεν ἐν ταῖς οὐρανίαις σκηναῖς δύο τινὰς πνευματικὰς ἐντελείας, τὴν τῆς πανανθρώπου Ἀτομικότητος, καὶ τὴν τῆς μερικῆς προσέτι τοῦ γένους ἡμῶν.—Τοιοτοτρόπως ἡ ἁειπαρέβενος Μαρία ἀνεκνήρυθη ἐκτοτε προστάτι, καὶ μεστρία καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Πάνελληνίου πρὸς τὸν φιλάνθρωπον Θεόν, ἀρωγὸς ἰπουράνιος τῆς σωτηρίας τῆς δόξης καὶ τῆς ἐλευθερίας του.» (Ἄσματα Δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ σελ. 166.)· καὶ πάλιν ἔταν προφητικῶς ἐκφωνεῖ: «Συνθῆκη κοσμοσωτήριος Ἑλλάδος καὶ Χριστιανισμοῦ, Θεοκλέευστος συζυγία, τὸ μέλλον ἀμφοτέρων εἰς τοὺς αἰῶνας ἐξασφαλίζουσα! Ἡ μὲν Ἑλλὰς παρέχει ἐπ' ἀγαθῶ τῆς οἰκουμένης τῷ Χριστιανισμῷ παιδείαν, γλῶσσαν, εὐφυΐαν, καρτερίαν ἀκλόνητον εἰς βασανιστήρια· προσφέρει θυσίαν αἱματηράν τε καὶ ἀναίμακτον· ὁ δὲ Σωτὴρ τοῦ Κόσμου τίθησιν εἰς τὸν δάκτυλον τῆς μνηστῆς τὸν ἀρρεβῶνα τῆς σωτηρίας» (Βυζαντινὰ Μελέται σελ. 43.), τί ἄλλο κάνει παρὰ νὰ ναναρίῃ τὸ ἔθνος μὲ βλάσφημα παραμύθια;

Μ' ὅλον ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς χάνεται εἰς τὴν αἰωναίαν Ἐμπεριπενοήσιν» (*) τοῦ θεοσφύου ἱστορικοῦ, ὅμως ὁ σπόρος ἀρχισε νὰ καρποφορήσῃ· εἰς ἓνα ποίημα τοῦ ἐφετινοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ εἶδαμε τὴν Ἑλλάδα συγκαθρομένην μὲ τὸν Ἰψιστον εἰς τὴ στιγμὴ τῆς δημιουργίας.

(*) Μὲ τὴν τριάδα αὐτὴν τῶν προθέσεων ἐχαρακτήρισεν ὁ Κ. Ζ. τὸν Ὀμηρον.—

ΙΑΚΩΒΑΤΕ ΚΩΣΤΕ ΚΩΣΤΕ ΚΩΣΤΕ
 ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΝ
 ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΔΗΕΟΥΡΙΟΥ
 ΒΟΥΚΙΡΤΗ Π. Η ΤΟΛΛΥΣ

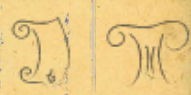
Faint, illegible text from the reverse side of the page, appearing as bleed-through.

Faint, illegible text from the reverse side of the page, appearing as bleed-through.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

Α1.22Φ4.0007

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ